ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

תורת חובות הלבבות

שער עבודת האלקים

אידיש

103

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תש"מ לפ"ק

שער השלישי

שער עבודת האלהים

דער טהויער פון גאָט'ס דיענסט. די פפליכט צו דיענען איהם און ווי אזוי צו דיענען איהם.

פרק א'

זאָגט דער מחבר:

ווייל מיר האָבען פריהער ערקלעהרט די פליכט פון דער אמונה אין גאָט'ס איינהייט מיט'ן גאנצען הארצען, און ווי אזוי צו איבערציינגט זיין אין די גוטעס וואָס דער בעשעפער טהוט מיט די מענשען, זיינען מיר איצט מחויב צו וויסען און גערענקען וואָס דער מענש האָט צו טהאָן נאכדעם ווי דאָס געשריבענע אין די ערשטע שערים איז שוין צו איהם קלאָהר און פערשטענדליך, און דאָס איז: אז ער דארף אויף זיך נעהמען צו דיענען גאָט לויט ווי דער שכל איז מחיב, אז דער וואָס קריגט די טובות דארף דיענען דעם וואָס טהוט איהם די טובות.

און מיר דארפען צוערשט ערקלעהרען די ארט און ווייזע פון די גוטעס וואָס מענשען געניסען איינע פון די אנדערע און אויך ווי ווייט מען איז מחויב צו דאנקען מענשליכע וואָהלטהעטער. און אז מיר וועלען דאָס וויסען, וועלען מיר שוין וויסען און פערשטעהן אויך ווי ווייט מיר דארפען דאנקען און לויבען דעם בעשעפער פאר די פיעלע חסדים און גוטעס וואָס ער טהוט מיט אונז.

מיר ווייסען, אז מיר זיינען פערפליכטעט צו דאנקען יעדען וואָס טהוט אונז גוטעס לויט די כונה, לויט דעם אבזיכט פון דעם גוטס־טהוער. אויב איינער מיינט נור באמת צו טהאָן א מענשען א טובה, דארף איהם יענער דאנקבאר זיין, ווען אפילו דער בעל טובה פיהרט די זאך ניט דורך צוליעב געוויסע אומשטענדען וואָס שטערען איהם אין דעם. קוים מיינט ער נור גוט, דארף מען איהם דאנקען. פארקעהרט ווידער, ווען איינער טהוט דעם אנדערען א טובה דורך א צופאל בעת ער מיינט גאָר ניט צו טהאָן די טובה און האָט עס גאָר ניט אין זינען, איז אויב דער וואָס קריגט די טובה וויים דערפון, זעהט עס אויס, אז דאָן פאלט ארונטער דער חוב פון דאנקבארקייט. אבער אפילו אין אזעלכע פעלע איז מען אויך פערפליכטעט צו דאנקען.

ווארום ווען מיר וועלען בעטראכטען די טובות וואָס מענשען געניסען פון מענשען זיינען זיי אויף פינף־ערליי אופנים: א פאטער טהוט גוטעס זיין קינד; א ווירטה טהוט גוטעס זיין דיענער; א רייכער טהוט גוטעס אָרימערע פון איהם; סתם מענשען טהוען טובות איינע די אנדערע, און שטארקע העלפען שוואכע און הילפלאָזע. איצט לאָמיר בעטראכטען וואָס זיינען אויסען די דאָזיגע בעלי טובה. מיינען זיי טאקע דורכאויס אימיצענס טובה אָדער ניט? מיר וועלען געהן כסדר.

א פאטער טהוט זיין קינד גוטעס, ניט אזוי צוליעב דער טובה פון קינד ווי צוליעב זיין אייגענע טובה, צוליעב זיין אייגענעם גענוס. ווארום דאָס קינד

איז דאך דעם פאטער׳ס פלייש און בלוט און די טבע איז פון מענשען אכטונג צו געבען אויף זיינע קינדער מעהר ווי אויף זיך אליין. יעדער פאטער סטארעט זיך אז זיין קינד זאל האבען צו עסען, צו טרינקען און הלבשה, בעת אפילו איהם אליין קומט אוים צו הונגערען אדער לידען קעלט. עס איז פאר איהם קיין זאך ניט שווער צו טהאן פאר זיין קינד׳ס בעקוועמליכקייט. דער פאטער קען גאר אנדערש ניט האנדלען, ווייל דאס איז ביי איהם אן איינגעוואורצעלטע נאטור און ער קען ניט געהן געגען זיין נאטירליכע נייגונג. פון דעסטוועגען, כאטש דער פאטער איז געצוואונגען פון דער טבע צו טהאן גוטעס מיט זיינע קינדער און ער איז ניט מעהר ווי א שליח אין דער זאך, דאך האט די תורה אנגעזאגט, אז א קינד דארף דעם פאטער אפגעבען כבוד און מורא האבען פאר איהם, אזוי ווי אין פסוק שטעהט: ״כבד את אביך ואת אמך״ — דו זאלסט עהרען דיין פאטער און מוטער, און ״איש אמו ואביו תיראו״ — יעדער זאל פאר זיין מוטער און פאטער מורא האבען.

די גוטעס וואס א הארר, א ווירטה טהוט מיט זיינע דיענער, איז בעוואוסט, אז ער איז דערמיט אויסען זיין אייגענע טובה. ווען ער בעהאנדעלט דעם דיענער גוט, איז איהם דער דיענער מעהר געטריי און ברייננט איהם גרעסערע פראפיטען. פון דעסטוועגען, כאטש דער ווירטה מיינט גאר ניט דעם דיענער׳ס אדער דעם ארבייטער׳ס טובה, איז איהם דער לעצטער מחויב אפצוגעבען כבוד, אזוי ווי דער פסוק זאגט: ״בן יכבד אב ועבד אדוניו״ — א זוהן זאל עהרען זיין פאטער און א דיענער — זיין ווירטה.

ווען א רייכער טהוט גוטעס מיט אן ארימאן, ווען ער גיט צדקה און העלפט א נויטבעדערפטיגען, איז אויך ניט זיין כונה דעם ארימאן׳ס טובה. ער מיינט נאר צו קריגען דערפאר שכר אויף יענער וועלט. דאס איז ביי איהם א מין געשעפט. פאר די ביסעל צדקה וואס ער גיט, האפט ער צו קויפען זיך עולם הבא. ער איז אויסען די מצוה און די תענוגים וואס ער וועט דערפאר האבען אויף יענער וועלט. פון דעסטוועגען, כאטש יענער האט גאר אין זינען זיינע אייגענע פראפיטען וואס ער וועט האבען נאך זיין טויט, דאך איז דער יעניגער וואס קריגט פון איהם די טובה מחויב צו דאנקען איהם און בענשען איהם, אזוי ווי איוב האט געזאגט: ״ברכת אובד עלי תבא״ — די ברכה פון דעם אומגליקליכען וואס איך האב געהאלפען זאל מיר געשעהן, און נאך עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין די הייליגע שריפטען.

עס זיינען ווידער דא פעלע וואס מענשען טהוען איינע די אנדערע טובות צוליעב כבוד אדער זייער כונה איז אז אימיצער זאל זיי דערפאר אפטהאן טובות, ווען זיי וועלען זיך אין דעם נויטיגען. אין אזא פאל זיינען זיי אזוי ווי לייטע וואס בעהאלטען ביי אימיצען געלד עס זאל ליגען גרייט פאר א שלעכטע צייט. פון דעסטוועגען, כאטש זיי זיינען אויסען זייער אייגענע טובה, דאך פערדיענען זיי לויב־געזאנג און דאנקבארקייט, ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: ״מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו״ — דעם מענשען׳ס געשאנק, ווען א מענש גיט צדקה, ווען ער העלפט נויטבעדירפטיגע, מאכט עס איהם גרויס און ברייננט איהם איז געזעלשאפט פון גרויסע לייט. דאס הייסט: מען טהיילט איהם צו כבוד.

שטארקע העלפען הילפלאזע אויך ניט ווייל זיי זיינען אויסען יענעם׳ס טובה. זיי טהוען דאס, ווייל זיי קענען ניט צוזעהן יענעם׳ס צער און עס פערשאפט זיי עגמת נפש. דאס זעלבע איז זעהר אפט אויך מיט צדקה־געבער און מיט אנדערע

ארט גוטעס וואס מענשען טהוען איינע מיט די אנדערע. זיי שטיצען אדער העלפען זייערע מיטמענשען, ווייל זייערע הערצער טהוען זיי וועה, ווייל זייערע נערווען זיינען ערשיטערט פון יענעם'ס צרות, פון יענעם'ס ליידען. דער געפיהל פון רחמנות פלאגט זיי און זיי ווילען מיט זייער טרחה אדער געלד זיך אליין לייכטער מאכען. דאך פערדיענען זיי אלץ א דאנק פון די געשטיצטע און געהאלפענע.

פאלגליך: איז גאר ניטא קיין מענשליכע טובה וואס די כונה זאל זיין לשם טובה, ווייל אלע בעלי טובה האבען גאר דערביי אנדערע אבזיכטען. זיי מיינען גאר שכר אויף יענער וועלט, כבוד אדער געלד פראפיטען אויף דער וועלט, אדער זיי זיינען געצוואונגען פון דער נאטור צו טהאן די גוטעס וואס זיי טהוען. און די טובות וואס מענשען טהוען מיט מענשען זיינען ניט קיין שטענדיגע און ניט קיין דויערהאפטע, דאך דארף מען זיי דערפאר דאנקען און ליבען, טא ווי דארף מען שוין דאנקען און ליבען דעם בעשעפער, וואס טהוט מיט אונז שטענדיג גוטעס, אהן שום זייטיגע אבזיכטען און אהן אירגענד װעלכע אורזאך וואס זאל איהם צווינגען דערצו ?

און מען דארף אין זינען האבען נאך א זאך: אלע טובות וואס מענשען געניסען פון מענשען זיינען נור צופעליגע. אלע מענשען זיינען קערפערליך גלייך. אלע מענשען האבען איינעם און דעם זעלבען אויסזעהן, איינע און דיזעלבע גליעדער און כמעט איינע און דיזעלבע נאטור־אייגענשאפטען. עס איז מעהר ניט, מאנכע מענשען האבען צייטליכע צוגעגעבענע זאכען וואס אנדע־רע האבען ניט. איינער איז שטארקער און א צווייטער שוואכער; איינער איז רייך און א צווייטער ארים, פון דעסטוועגען דארף איינער דעם אנדערען דאנקבאר זיין פאר די גוטעס וואס ער געניסט פון איהם. און איהם אפדיענען דערפאר מיט וואס נור ער קען. טא ווי דארפען מיר שוין דאנקען און דיענען דעם בעשעפער פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז ?

ווען דער מענש וואס געניסט טובות פון אן אנדער מענשען זאל זיך בעטראכטען אלס דער נידעריגסטער פון די נידעריגע אנטקעגען דעם וואס טהוט מיט איהם גוטעס, וואלט ער דעם בעל טובה געדארפט זיין מעהר דאנקבאר. היינט אז מיר ווייסען, אז דער בעשעפער איז דער בעסטער, דער חשוב'סטער און ערהאבענסטער פון אלע עקזיסטירענדע אויף דער וועלט און מיר זיינען ניט מעהר ווי נידעריגע און שוואכע ברואים, דאך איז ער אונזער וואהלטהעטער און הערט ניט אויף צו טהאן גוטעס מיט אונז, איז דער שכל מחיב, אז מיר דארפען ניט אויפהערען צו דאנקען און ליבען איהם און דיענען איהם מיט אלע אונזערע כוחות פאר זיינע גרויסע חסדים, וואס ער קוקט זיך אום אויף אונז, כאטש מיר זיינען אנטקעגען איהם גארניט.

און פון גאט'ס גרויסקייט און מאכט איז שוין גענאגט געווארען אין ערשטען שער. און אז מיר מענשען זיינען אזוי גוט ווי גארניט גענגען איהם, קענען מיר וויסען ווען מיר בעטראכטען די זאך, אז מיר שטעהען אפילו נידעריגער פון אנדערע ברואים וואס זיינען ניט בעגאבט מיט דער אייגענשאפט צו קענען רעדען. מיר זיינען איבערצייגט אין דעם דורך דרייערליי פונקטען: ערשטענס, זיינען דא חיות וואס זיינען פיעל גרעסער און שטארקער פון אונז און קענען איבערטראגען מעהר שלעכטעס און צער ווי מיר. און וועהרענד אנדערע לעבעדיגע בעשעפעניסען זיינען ניט קיין לאסט אויף זייערע עלטערען צו

האדעוועו זיי, קען א מענש ניט אויסוואקסען אהן די גרויסע טרחה פון זיין פאטער און מוטער אדער אנדערע וואס פארנעהמען זייער פלאץ.

צווייטענס, איז דער מענש אייגענטליך ניט גאר קיין ריינע בריאה. א מענש מוז זיך פון צייט צו צייט וואשען. זאל ער זיך א לענגערע צייט ניט וואשען, ווערט ער ברודיג און קויטיג. ווען א מענש שטארבט, ווערט זיין קערפער גיכער פערדארבען ווי אנדערע טויטע בעשעפעניסען און גיט ארויס אן ערגערן ריח ווי וועלכע עס איז טויטע בריאה.

דריטענס, זעהען מיר וואס עס ווערט פון א מענשען ווען דער כח הדבור, די רעדענס־קראפט ווערט פון איהם אוועקגענומען, אדער ווען עס פאסירט עפעס אין זיין מח און ער געהט אראפ פון זינען. ער איז דאן גרייט צו טויטען זיך דורך כל־ערליי מיתות משונות און קען אפטהאן אזעלכע ווילדע מעשים וואס קיין חיה טהוט ניט. מיר זעהען אויך אז דאס רוב לעבעדיגע בעשעפעניסען ווייסען וואס עס איז פאר זיי גוט און וואס ניט. חיות ווייסען וואס פאר א שפייז עס איז פאר זיי גוט און וואס עס איז שעדליך, א זאך וואס אפילו א סך פערשטענדיגע מענשען ווייסען ניט, און מענשען אהן שכל — אודאי ניט.

פאלגליך, ווען מיר בעטראכטען דעם אומגעהייער גרויסען קאנטראסט פון דעם בעשעפערס מאכט, קענטנים און חכמה און אונזער שוואכקייט און פעהלערהאפטיגקייט אין אלע הינזיכטען, און דאך גיט ער אויף אונז אכטונג און בעזארגט אונז מיט אונזערע בעדערפניסען, פערשטעהען מיר דערפון אויף ווי וויט מיר דארפען איהם אכטען און דיענען און דאנקבאר זיין שטענדיג און מורא האבען פאר איהם, ווייל דאס איז דער צוועק פון דעם מענשענס בעשאפונג, און ער וועט נאך דערפאר האבען עולם הבא.

און אויב עס געפינט זיך א נארר, אן אומוויסענדער, וואס האלט ניט אז א מענש איז מחויב צו דאנקען און לויבען גאט, איז אויב ער וועט גוט בעטראכטען דאס וואס עס איז פריהער געזאגט געווארען, וועט ער מודה זיין אויפ'ן אמת. דער פערשלאפענער וועט זיך דאן אויפכאפען און דער נארר וועט קלוג ווערען און דער קלוגער וועט נאך קליגער ווערען, ווייל ער וועט דורכדעם מעהר איבערציינגט זיין אין די פליכטען פון מענש צו גאט דורך די ראיות און בעווייזע וואס זיינען פריהער בעוויזען געווארען.

איצט אז עס איז שוין פאר אונז קלאהר, אז מיר זיינען מחויב צו דיענען דעם בעשעפער פאר די שטענדיגע טובות וואס ער טהוט מיט אונז, האבען מיר נאך ארומצורעדען אייניגע ענינים און דאן וועלען מיר וויסען ווי אזוי און מיט וואס צו דיענען דעם בעשעפער און אפדאנקען איהם פאר זיינע גרויסע חסדים וואס ער טהוט מיט אונז.

פרק ב'

אייגענטליך שטעלט זיך א פראגע: וויבאלד אז דער שכל איז מחיב אז מיר דארפען דיענען גאט און מיר זיינען איבערציינגט אין דעם, טא צו וואס דארף מען גאר דעם מענשען בעוועגען צו גאטעס דיענסט? צו וואס דארף מען איהם זאגען: דיען דעם בעשעפער, אין דער צייט ווען ער פערשטעהט מיט'ן אייגענעם שכל אז ער דארף אזוי טהאן? איז דער תירוץ: אז פון דער צייט

וואס דער מענש הויבט אן געניסען פון גאט'ס חסדים ביז ער בעגרייפט עס מיט'ן שכל געדויערט א לאנגע צייט. ווארום געניסען געניסט ער די טובות באלד פון דער צייט ווען ער ווערט בעשאפען און שכל קריגט ער ערשט מיט יאהרען שפעטער. דאריבער דארף מען איהם לערנען און אויפקלעהרען, אז ער האט געוויסע פליכטען צו זיין שטענדיגען וואהלטהעטער, כדי ער זאל ניט פערווילדעט ווערען איידער ער וועט קומען צום ריכטיגען פערשטאנד.

אבער אייגענטליך איז דער שכל אליין וויכטיג צו בעוועגען א מענשען צו גאטעס דיענסט. עס זיינען דא דרייערליי אורזאכען וואס שוואכען אפ דעם מענשען'ס שכל און פערטעמפען איהם. דאריבער זיינען מיר אויך מחויב צו לערנען ווי אזוי צו דיענען גאט פון דער תורה, פון די גוטע לעהרען וואס דער אויבערשטער האט אונז געגעבען דורך זיין נביא משה.

דאס זיינען די דריי אורזאכען וואס שוואכען אפ דעם מענשענס ריכטיגען פערשטאנד:

ערשטענס, איז דער מענש בעשאפען פון פערשיעדענע זאכען, פון פער־שיעדענע מאטעריאלען און עלעמענטען, וואס זיינען קאנטראסטען איינע פון די אנדערע. די נשמה פון מענשען און זיין קערפער זיינען דער היפוך איינע פון די אנדערע. און דער בעשעפער האט אין דעם מענשען איינגעפלאנצט זיטען און כחות חשק צו האבען צו געוויסע זאכען, וועלכע האלטען איהם אויף דער וועלט און גיבען איהם לוסט צו לעבען. און כאטש אפילו מענשען זעהען ווי זייערע מיטמענשען שטארבען און ווערען כלה, ווערט דאך דער לעבען ביי זיי ניט נמאס צוליעב זייער לוסט צו די קערפערליכע הנאות און תענוגים. די נאטירליכע נייגונג צו לעבען און געניסען איז איינגעגעבען געווארען אין אלע בעשעפעניסען. אין דער נשמה פון מענשען איז איינגעפלאנצט נאך א מין כח אדער נייגונג, וואס איז דער היפוך פון די ערשטע. ווען דער מענש בענוצט זיך מיט די לעצטע, פערליערט ער דעם חשק צו קערפערליכע תענוגים און די נשמה וויל זיך גאר אפשיידען פון קערפער און קומען צוריק צו איהר שורש, אין די הימעלשע ספערען, פון וואנען זי קומט. אט דיזער כח אדער נייגונג איז די אמת'ע פאלשטענדיגע חכמה.

אבער ווייל די קערפערליכע הנאות קומען צום מענשען פון זיין קינדהייט אן; ווייל דער חשק צו געניסען פון לעבען קומט פריהער פאר'ן שכל, ווערט דער מענש דערצו צוגעוואהנט און עס ווערט איינגעווארצעלט אין זיין הארצען אזוי שטארק, אז דאס בעזיעגט דעם שכל וואס קומט שפעטער און ער פער־נאכלעסיגט די נייגונג פון זיין נשמה און גיט זיך אפ מיט די זאכען צו וועלכע זיין קערפער גלוסט. דאריבער דארף דער מענש אנקומען צו זאכען וואס בעשטרייטען זיינע קערפערליכע, טהיערישע מדות און ברייגען איהם צום שכל. און דאס זיינען די לעהרען פון דער תורה, אין וועלכע גאט לערנט די מענשען ווי אזוי צו דיענען איהם.

צווייטענס: דער שכל איז א גייסטיגע זאך, גענומען פון א הויכע גייסטיגע וועלט און איז פרעמד אין דער וועלט פון קערפערליכע גראבע זאכען. די תאוה ווידער, דער חשק וואס דער מענש בעזיצט צו וועלטליכע הנאות אדער גענוסען, קומט פון פערשיעדענע עלעמענטען, פון קערפער וואס איז געבויט פון די הויפט יסודות: פייער, וואסער, ערד און לופט. דיזע העלפען ארויס איינע די אנדערע

און פערשטארקען די מענשליכע תאוות צו קערפערליכע הנאות. דער שכל אבער, וואס איז א דעליקאטנע זאך און איז, ווי געזאגט, פרעמד איז דער וועלט פון ממשות'דיגע קערפערס, ווערט אפגעשוואכט ניט האבענדיג ווער עס זאל איהם העלפען אדער אונטערהאלטען. דאריבער מוז דער שכל האבען אזעלכעס וואס זאל פון איהם אוועקשטויסען די כחות פון תאוה, פון לוסט צו קערפערליכע תענוגים, און דיזע הילף קריגט דער שכל דורך דער תורה, וועלכע לערנט אונז גוטע מדות און צו דערווייטערען זיך פון שלעכטעס.

דאריבער האט די תורה אנגעזאגט א סך זאכען וואס זיינען געגען געוויסע תאוות. אין דער תורה און אין די אנדערע הייליגע שריפטען ווערט געזאגט וועגען פאסטען, תפלה טהאן, צדקה געבען און אנדערע מדות, וואס זיינען דער קאנטראסט פון תאוות וואס דער מענש האט, כדי אויפצולעבען דעם שכל און פערשטארקען איהם. אזוי ווי דוד המלך זאגט: "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי" — גאטעס רייד איז פאר מיר א ליכט און א בעלייכטונג צו מיין וועג, אין וועלכע איך דארף געהן. דאס הייסט: די תורה בעלייכט מיין שכל ער זאל מיך פיהרען אין ריכטיגען וועג. עס זיינען דא נאך עהנליכע פסוקים וואס דריקען אוים דעם זעלבען געדאנק.

דריטענס: די תאוה, דער חשק צו קערפערליכע גענוסען, איז א זאך וואס דער מענש געברויכט שטענדיג. דער מענש מוז אפט עסען און טרינקען, וואס דאס ברייגנט הנאה צום קערפער. ער שלאפט און געניסט אלע מאל אנדערע הנאות. די תאוות ארבייטען ביי איהם אהן אויפהער, וועהרענד דעם שכל בענוצט ער זעלטען. דער שכל איז דער געגענזאץ פון די תאוות און זיין אויפגאבע איז בלויז צו דערווייטערען, צו פערטרייבען די תאוות און ער ווערט פאר דיזען צוועק וועניג אנגעווענדעט. און עס איז בעוואוסט, אז די אברים, וועלכע מען געברויכט שטענדיג לויט זייער נאטור, ווערט זייער צושטאנד פערבעסערט און זיי ווערען פון צייט צו צייט שטארקער. ווען אבער א מענש זאל גאר ניט טהאן מיט זיינע הענד, וואלטען זיי אפגעשוואכט געווארען. ווען א מענש זאל פאר א לאנגע צייט ניט געברויכען זיינע אויגען און זיי האלטען געשלאסען, וואלטען זיי זייער זעהע־קראפט פערלארען, און אזוי אלעס. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז די תאוה, דער לעבענס־לוסט איז שטארקער פון דעם שכל, מחמת דאס ערשטע בענוצט מען א סך און דאס צווייטע זעהר וויייניג. צוליעב דעם מוז דער שכל האבען א העלפער כדי ער זאל האבען בכח גובר צו זיין די תאוות, און דאס איז די תורה, די געטליכע לעהרע, וואס ווען דעם שכל נעהמט איהר צו הילף, ווערט ער ריינער און מעכטיגער און ער קען דאן פערטרייבען די צופיעל קערפערליכע נייגונגען. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: „תורת ה' תמימה משיבת נפש", און אזוי ווייטער די נאכפאלגענדע פסוקים.

פאלגליך, ווייסען מיר פון דעם וואס איז פריהער געזאגט געווארען, אז די ערוועקונג אדער בעוועגונג צו גאט'ס דיענסט דארף קומען דורך דער תורה וואס ענטהאלט מצוות, וועלכע מען פערשטעהט מיט'ן שכל און אויך אזעלכע וואס מיר פערשטעהען ניט, אבער מיר מוזען זיי אויספאלגען, ווייל אזוי איז געזאגט געווארען אויף'ן בארג סיני, און דורך זיי, דורך דער תורה און די מצוות, ווערט דער מענש קומען צום ריכטיגען שכל, וואס דאס איז דער ריכטיגער צוועק פון די בעשאפונג פון מענשען אויף דער וועלט.

פרק ג׳

אבער אויף וואס פאר אן ארט און ווייזע דארפען מיר דיענען גאט? אין וועלכע פרטים דארפען מיר דאס אויסדריקען? איז די הויפטזאך, אז מיר דארפען פיהלען צום בעשעפער די אונטערטהעניגקייט, די אונטערוואָרפענקייט, וואס מען פיהלט צו א וואָהלטהעטער, און וועלען אפצאָהלען איהם מיט גוטעס פאר די גוטעס וואס מיר געניסען פון איהם.

אבער אונטערטעניגקייטען זיינען דא צווייערליי. איינער איז אמאל אונ־טערטעניג דעם אנדערען אויס מורא, אדער ווייל ער קוקט אויס, ער האָפט צו קריגען פון יענעם א טובה אדער מעהר טובות ווי ער האט שוין פון איהם געקראָגען. אזא אונטערטעניגקייט הייסט א געצוואונגענע. עס איז ווידער דא אן אונטערטעניגקייט וואס דער אונטערטעניגער בעטראכט אלס חוב, אלס פליכט. ער איז אונטערטעניג צו יענעם, אום אויסצודריקען, אז יענער שטעהט העכער פון איהם און ער פיהלט אז יענער האט ביי איהם פערדיענט אז ער זאל איהם שעצען און אכטען און זיך ערנידריגען געגען איהם. די אונטער־טעניגקייט פון מענש צו גאט איז אויך אויף דיזעלבע צוויי אופנים. דאס ערשטע ברייננט די מורא פאר שטראף אדער די האפנונג צו קריגען שכר אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט. דאס לערנט אונז די תורה, וואס דערמאהנט אין פיעלע פלעצער, אז פאר היטען גאט׳ס געבאָט וועט מען האבען גוטעס און אויב פערקעהרט, וועט מען געשטראָפט ווערען. די צווייטע אונטערטעניגקייט האט ניט צו טהאן מיט שכר ועונש. א מענש קען זיין אונטערטעניג צום באַ־שעפער, ניט האבענדיג דערביי אין זינען צו קריגען דערפאר געצאָהלט אדער אויס מורא פאר שטראף, נור ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, אז ער זאל זיין אונטערוואָרפען און ערנידריגט געגען זיין וואָהלטהעטער ניט האפענדיג אויף מעהר טובות און ניט מורא האבענדיג פאר וועלכע עס איז שלעכטעס.

און דיביידע סארטען אונטערטעניגקייט זיינען גוט און זיי היטען אונז בע־שירמען דעם מענשען פון שלעכטעס. אבער איינע פון זיי בריינגט דאס אנדערע. ווען א מענש איז אונטערטעניג צו גאט דורך דער לעהרע פון דער תורה, אויס די מורא פאר שטראף אדער די ערווארטונג אויף שכר, קומט ער נאכהער במילא צו דער אנדערער מדרגה פון אונטערטעניגקייט וואס איז בלויז אויס דאנקבאר־קייט און וואס דער שכל איז אויף דעם מחייב. און דיזע מדרגה איז א העכערע און מעהר אנגענומען ביים בעשעפער ווי די ערשטע. ווארום איז די צווייטע מדרגה פון אונטערטעניגקייט בעסער ווי דער ערשטע? וועלען מיר אנגעבען זיעבענערליי טעמים.

ערשטענס: ווען א מענש דיענט גאט בלויז מצד התורה, ווייל די תורה הייסט אזוי, קען זיין אז ער זאל דאס טהאן לשם שמים, פון גאט׳ס וועגען אהן שום זייטיגע פניות, און עס קען ווידער זיין אז ער זאל דאס גאר טהאן פון לייטענס וועגען, כדי מענשען זאלען איהם האלטען פאר א פיינעם מאן און איהם אפגעבען כבוד. ווארום די תורה איז דאך געגרינדעט אויף שכר און עונש, אויף האפנונג צו גוטעס ווען מען פאָלגט אויס איהרע געבאָטען און אויף מורא פאר שלעכטעס, ווען מען פאָלגט זיי ניט אויס. ווען אבער מען דיענט דעם בורא מצד השכל, ווייל מען פערשטעהט גרינדליך אז מען דארף איהם דיענען, דאן טהוט

מען דאס געוויס נור לשם שמים אהן שום חניפה און פעלשונג און מען האט דערביי ניט אין זינען געליבט צו ווערען פון אימיצען אדער קריגען דערפאר געוויסע בעלוינונגען און מען טראכט אויך ניט וועגען שטראף. די כונה פון אזא גאט׳ס דיענסט איז נור נאכצוקומען די פפליכטען וואס א בעשאפענער איז פערפפליכטעט צו זיין בעשעפער.

צווייטענס: ווען מען ווערט א עובד ה׳ דורך דער תורה, ווייל מען האט מורא פאר׳ן שטראף אדער מען האפט מען אויף שכר, איז דאך דאס לכתחילה אזוי ווי א געצוואונגענע זאך. דעריבער קען דער מענש דענקען אז פיעל ער טהוט איז גענוג אדער נאך צופיעל. ווען אבער מען איז אן עובד ה׳ ווייל מען פערשטעהט מיט׳ן שכל אז מען דארף אזוי טהאן, טהוט מען דאס פרייוויליג און אז מען טהוט א זאך מיט׳ן איינענעם רצון, סטארעט מען זיך צו טהאן וואס מעהר און וואס בעסער. דער וואס דיענט דעם בורא על פי שכל וויים און איז איבערציינט, אז דער בורא טהוט פאר איהם מעהר ווי ער טהוט פאר׳ן בורא מיט זיין דיענען איהם. און ער דענקט קיינמאל ניט אז ער דיענט איהם צופיעל. זיין גייסט, זיין נשמה האט דערפון הנאה און ער בעטראכט ניט דאס וואס ער טהוט פאר גאט פאר אן אנגעווארפענע זאך.

דריטענס: דער וואס דיענט גאט בלויז צוליעב דעם ווייל אזוי איז געשריבען אין דער תורה, זעהט מען די גוטע טהאטען וואס ער טהוט מיט זיין קערפער, מיט זיינע גליעדער, אבער די עבודה שבלב, דאס דיענען גאט מיט׳ן הארצען, מיט׳ן געדאנק, קען זיין, פעהלט איהם. דער אבער וואס דיענט גאט ווייל ער פערשטעהט מיט׳ן שכל אז מען דארף איהם דיענען, איז זיין עבודה שבלב, זיין אינערליכע דיענסט, די אונטערטעניגקייט וואס ער פיהלט אין הארצען נאך מעהר ווי די גוטע מעשים וואס מען זעהט איהם טהוענדיג. אזעלכער קומט נאך די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטע, וואס דאס איז דער עיקר אין עבודת הבורא.

פיערטענס: איז די עבודת הבורא, וואס דער מענש לערענט פון דער תורה, מעהר ניט ווי א טיהר אדער א טהויער צו דער ריכטיגער עבודה וואס קומט פון שכל. דאס הייסט: אז מען לערענט די תורה און מען פאלגט אוים איהרע געבאטען אפילו בלויז מיט דער כונה אויסצומיידען שטראף אדער בעלוינט צו ווערען, קען דאס במילא ברייגנען צו דער ריכטיגער גאטעס דיענסט על פי שכל. די לעהרען פון דער תורה זיינען אזוי ווי די ארומארבייטונג אין א פעלד וואס מאכט די פערזעעטע קערנער צו וואקסען. דורך דער תורה קען דעם מענשען׳ס שכל אויסגעארבייט ווערען, אז ער זאל דיענען גאט ניט אוים מורא פאר שטראף אדער ערווארטונג אויף שכר. אזוי ווי אונזערע חכמים האבען געזאגט:

״אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס״ — איהר זאלט ניט זיין ווי דיענער וואס דיענען זייער ווירטה, כדי צו קריגען געצאהלט. ״ויהי מורא שמים עליכם״— די מורא פון גאט זאל אויף אייך זיין, ניט די מורא פון שטראף. פאלגליך, איז אליץ די עבודה על פי שכל א העכערע און בעסערע מדרגה.

פינפטענס: האבען די מצוות פון דער תורה א גרעניץ. זיי זיינען בעשרענקט אין א געוויסע צאהל — תרי״ג מצוות, זעקס הונדערט מיט דרייצעהן מצוות. אבער די מצוות וואס דער שכל קען טהאן האבען גאר קיין שיעור ניט. וויבאלד אז דער מענש פערשטעהט מיט׳ן שכל אז ער דארף דיענען דעם בעשע־

פער, וועט ער טאג טעגליך אלץ מעהר פערשטעהן און אלץ מעהר אנערקענען די חסדים וואס דער בעשעפער טהוט מיט איהם און ער וועט אלץ מעהר און מעהר זיין אונטערטעניג און זיך ערניעדעריגען פאר איהם. דעריבער זאגט דוד המלך ע"ה אין תהלים: "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד" — צו אלע זאכען האב איך געזעהן א סוף, א גרעניץ, אבער דיינע געבאָט זיינען זעהר ברייט. דאס הייסט, אז עס איז גאר קיין שיעור ניטא צו די שולדען וואס מיר זיינען דעם בעשעפער שולדיג פאר די טובות וואס ער טהוט מיט אונז.

זעקסטענס: די עבודה וואס מען לערענט פון דער תורה ליגט אין דעם רצון און כח פון מענשען. ווען דער מענש וויל נור האט ער ביכולת נאכצוקומען די פארשריפטען פון דער תורה. די צווייטע מדרגה אבער, דיענען גאט על פי שכל, דערצו מוז מען זיך שוין שטארק אנשטרענגען און אנקומען צו גאט'ס הילף, ווייל עס איז זעהר שווער צו קומען דערצו. דעריבער בעט דוד המלך אין "אשרי תמימי דרך", אז גאט זאל איהם קומען צו הילף און ער זאל איהם קענען דיענען ווי געהעריג איז.

זיעבענטענס: ווען א מענש דיענט דעם בורא בלויז ווייל אזוי האט ער געלערענט אין דער תורה, איז ער מיט זיך אליין ניט זיכער, אז ער זאל זיין עס איז ניט אראפ פון גלייכען וועג. די תאוה וואס א מענש בעזיצט, דער לעבען-לוסט וואס איז אין מענשען איינגעווארצעלט פון זיין קינדהייט אן, קען גובר זיין און קען איהם ברייגנען צו זינד. מיט דער עבודה אבער וואס קומט פון שכל איז דער מענש זיכער אז ער וועט דערביי פערבלייבען. ווארום דער שכל איז ניט קיין קערפערליכער געגענשטאנד און האט ניט קיין נייגונג צו קער-פערליכע גענוסען. דער שכל קען שטענדיג גובר זיין די קערפערליכע תאוות און דעריבער שטעהט דאס דיענען דעם בעשעפער על פי שכל העכער ווי דיענען איהם דורך די פארשריפטען פון דער תורה.

אבער פון דעסטוועגען מוז מען אנקומען צו דער תורה, כדי צו קומען צו דער ריכטיגער מדרגה פון עבודת הבורא, ווי עס וועט ווייטער ערקלערט ווערען.

פרק ד'

צוליעב זיעבען אורזאכען מוז מען אנקומען צו דער תורה, אום צו קומען צו עבודת ה'.

ערשטענס, איז בעוואוסט אז דער מענש בעשטעהט פון א גוף און א נשמה און ער האט צווייערליי נייגונגען. איינע ברייננגט איהם איבערצוגעבען זיך צו פארגעניגענס און זינקען אין טהיערישע תאוות און פערטרייבען פון זיך דעם ריכטיגען ריינעם פערשטאנד. די צווייטע נייגונג זיינע איז פארקעהרט אזעלכע וואס ברייננגט איהם צו פער'מיאוס'ען די וועלט, אויסצומיידען פארגעניגענס און אפזאגען זיך פון קערפערליכע ענינים, ווייל ער זעהט איין, אז דיעזע וועלט איז ניט קיין אייביגקייט, אז סוף כל סוף מוז מען זי פערלאזען, און אפילו די צייט וואס דער מענש לעבט איז ער אונטערוואָרפען כל-ערליי בייזע בעגעגעניסען. דאריבער איז איהם דער לעבען ניט ניחא און דאס בעוועגט דעם מענשען מבטל צו מאכען די וועלט און האבען לוסט צו דערגרייכען דעם הימעלשען שכל אויף יענער וועלט.

אבער דיביידע עקסטרעמע נייגונגען זיינען ניט גוט. עס טויג ניט נאכ־צוגעבען אין גאנצען דעם קערפּער און עס טויג ניט נאכצוגעבען אין גאנצען דער נשמה. ווען א מענש איז דיזע וועלט אין גאנצען מבטל ברייגגט עס גרויס שאדען אין דער וועלט'ס אָרדנונג. אז מען האלט פון דער וועלט גאָר ניט און מען שטרעבט נור צו יענער וועלט, וויל מען גאָר ניט אויפטהאָן, און די וועלט קען קיין קיום ניט האָבען אָהן די אויפטהועכצען פון מענשען. ווען ווידער מען גיט זיך אָפּ אין גאנצען מיט עולם הזה, ווען מען לאָזט זיך אריין אין צופיעל קערפּערליכע תענוגים, קען דאָס ברייגגען דערצו, אז מען זאָל ניט האָבען ניט די וועלט, ניט יענע וועלט. דאריבער האָט דער אויבערשטער מיט זיינע גרויסע גענאָדען אָנגעצייגט די מענשען א מיטעל־וועג, אין וועלכען זיי זאָלען געהן. ער האָט געמאכט א פּשרה צווישען דעם גוף און דער נשמה, אז זיי זאָלען ביידע ניט זיין צו עקסטרעם, און דאָס זיינען די לעהרען פון דער תורה, וואָס דערווייטערען די מענשען פון צופיעל תאוות אויף דער וועלט, כדי זיי זאָלען אויך האָבען יענע וועלט.

צווייטענס: עס זיינען דאָ מצוות, וואָס דעם מענשען'ס שכל וואָלט איהם ניט בעוועגט צו טהאָן זיי. למשל: תפלה טהאָן, פאסטען אדער געבען צדקה. דער שכל קען גאָר דיקטירען אז תפלה טהאָן צו גאָט, בעטען ביי איהם רחמים אָדער פאסטען קען קיין שום ווירקונג ניט האָבען. ווארום וויסענדיג אז אין דעם בעשעפער קומט קיינמאָל ניט פאָר קיין ענדערונג, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, אז די תפלה אָדער דער תענית זאָל אין איהם מאכען וועלכען עס איז שינוי. נאָכ'ן שכל קען אויסקומען, אז ווער עס איז ווערטה גוטעס, קריגט עס און ווער עס האָט דאָס ניט פערדיענט, קען איהם קיין בעטען און פאסטען ניט העלפען. וועגען צדקה און אנדערע וואָהלטהאטען, קען אמאָל על פּי שכל אויס־ווייזען, אז מען דאַרף דאָס ניט טהאָן. ווארום אויב איינער איז לויט זיינע מעשים ווערטה צו האָבען אלעם וואָס ער דאַרף, וועט איהם גאָט אליין געבען, און אז ער גיט עס איהם ניט, מסתמא דאַרף מען ניט. און ווען אפילו דער שכל זאָל דיקטירען אז מען דאַרף יא תפלה טהאָן, פאסטען און געבען צדקה און טהאָן מענשען טובות, וואָלט מען אָבער ניט געוואוסט ווען צו טהאָן די אלע זאַ־כען, וויפיעל צו טהאָן דאָס און אויף וואָס פאר אַן אופן. מען וואָלט אויך קיין אידעע געהאט וועגען די שטראָף פאר ניט מקיים זיין די דאָזיגע מצוות. דאריבער איז געזאָגט און אָנגעזיידייטעט געוואָרען אין דער תורה און אין די הייליגע שריפ־טען פון די נביאים וועגען תפלה און פאסטען אויף וואָס פאר אַן אופן דאָס זאָל געטהאָן ווערען, און אויך ענינים פון וואָהלטהאט ווי דאָס זאָל דורכגעפיהרט ווע־רען און וועגען שכר און עונש פאר מקיים זיין אָדער ניט מקיים זיין די דאָזיגע מצוות. פאָלגליך, קען מען ניט קומען צו דער מדרגה פון ערפילען דעם רצון פון בעשעפער סיידען דורך ביידע זאכען, דורכ'ן שכל און דורך דער תורה.

דריטענס: קען דער שכל אליין ניט בעוועגען אלע מענשען צו גאָטעס דיענסט, ווייל שכל, אמת'ער שכל, איז א זאך וואָס ניט אלע בעזיצען. און אפילו צווישען די פערשטענדיגע מענשען זיינען אויך דאָ קליגערע און נאָך קליגערע און זיי קענען זיך אין דיזען פּרט ניט אויסגלייכען. די לעהרען אבער פון דער תורה לערנען אלעמען גלייך, דעם געלערנטען און דעם פּראסטאק, כאָטש אפילו דער ערשטער פערשטעהט זיי מעהר און דער צווייטער — וויינגער. די תורה איז ניט געגעבען געוואָרען פאר געוויסע קלאסען אזוי און פאר געוויסע אנ־

דערש, נור פאר אלע קלאסען מענשען גלייך. דאס וואס איינער איז מעהר מקיים די תורה און א צווייטער וויינינגער, איז ווייל דער ערשטער פערשטעהט זי בעסער פון דעם צווייטען. ווען אבער עס וואלטען ניט געגעבען געווארען די לעהרען פון דער תורה, וואלטען אפילו א טהייל פערשטענדיגע מענשען ניט געוואוסט די פליכטען פון עבודת הבורא. וויינינגסטענס וואלטען זיי בלויז א טהייל גע־וואוסט, אבער ניט אין גאנצען.

פיערטענס: איז דאך א זיכערע זאך אז מענשען זיינען פערפליכטעט צו דיענען איינעם און זיין אונטערטהעניג אונטער איהם לויט די טובות וואס זיי געניסען פון יענעם. א גרעסערען בעל טובה דארף מען מעהר דיענען ווי א קלענערען. און אזוי ווי אין יעדען דור קומען פאר פערשידענע ענדערונגען אויף דער וועלט און עס פאסירען זאכען, פון וועלכע איין פאלק געניסט מעהר פון אן אנדערען, איין לאנד, צוםביישפיעל, האט א הונגער און די צווייטע א גרויס גערעטעניס, אדער אין איין לאנד איז חלילה א מגפה און אין דער צווייטער ניט, איז דאך דער שכל מחייב, אז די וואס געניסען מעהר גוטעס, דארפען מעהר דיענען דעם בורא וואס האט זיי געבראכט די גוטעס. אבער דאס איז אלץ גע־רעדט, ווען דאס פאלק ווייסט אז עס האט גענאסען מעהר טובות ווי אנדערע פעל־קער. ווען דאס פאלק ווייס דאס אבער ניט, וועט דער שכל אליין דאס ניט בריינגען דערצו אז עס זאל האלטען אלס א פליכט צו דיענען דעם בורא מעהר פון אנדערע פעלקער. און פון וואנען ווייסען מיר אידען, אז דער בעשעפער האט מיט אונז געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע? פון דער תורה, וועלכע דערצעהלט אונז פון יציאת מצרים און די אנדערע גרויסע נסים און חסדים וואס ער האט מיט אונז געטהאן. דערפון ווייסען מיר אז מיר דארפען דיענען גאט מעהר ווי אנדערע. און כאטש מיט אונזער דיענען איהם צאהלען מיר איהם אפ א חוב וואס מיר זיינען איהם שולדיג און עס קומט אונז דערפאר ניט קיין דאנק, דאך ווערט נאך אונז פערשפראכען גוטע בעלוינונגען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דאס אלעס ווייסען מיר פון דער תורה, אבער דער שכל אליין וואלט דאס אונז ניט געלערנט.

דער פינפטער טעם ווארום מיר מוזען האבען די תורה איז: ווייל די תורה, ווי עס איז שוין פריהער געזאגט געווארען, מוז דיענען אלס א פאדער־זאך צום שכל. דער מענש, ווען ער איז יונג, מוז מען איהם לערנען און פירהען אין גוטען וועג ביז זיין שכל ווערט שטארק און פאלקאם. און אפילו עלטערע מענשען זיינען אויך דא וואס זייער שכל איז ניט רייף גענוג און איז צו שוואך גובר צו זיין די קערפערליכע תאוות, און פאר דיזע מוז מען האבען א מיטעל־וועג, וואס זאל זיי בריינגען צו גאט'ס דיענסט אהן שארפען פערשטאנד. דאריבער זיינען די לעהרען פון דער תורה געגרינדעט געווארען אויף די פרינציפען פון שכר ועונש, האפען צו קריגען גוטעס פאר טהאן גוטעס און מורא האבען פאר שטראף פאר טהאן שלעכטעס. און אפילו דער וואס טהוט גוטעס מיט דער כונה צו קריגען דערפאר שכר און מיידט אויס שלעכטעס אויס מורא פאר שטראף, שטעהט ער אויך אויף דער שטופע פון עכט פרומע און איז בערעכטיגט צו בעלוינונג אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. און דער וואס שטייגט ארויף פון דיזען סארט עבודת הבורא צו עבודת הבורא וואס קומט פון שכל, פון אויפקלעהרונג, קען דער־גרייכען די שטופע פון די נביאים און גאר גרויסע צדיקים און זיין בעלוינונג אויף דער וועלט איז די שמחה און די הנאה פון דעם גופא וואס ער דיענט דעם רבונו

של עולם, און אויף יענער וועלט וועט ער האבען אזעלכע גייסטיגע פארגעניגענס וואס מען קען גאר ניט אפמעלדען און פארשטעלען זיך אפילו אין פאנטאזיע. אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס זיינען דיינע גוטע זאכען וואס דו האסט בעהאלטען פאר דיינע פערעהרער, און נאך אזעלכע עהנליכע פסוקים געפינען זיך אין תנ"ך.

דער זעקסטער טעם איז: ווייל עבודת הבורא איז כולל זאכען, וועלכע זיינען אונערקלעהרבאר פאר'ן שכל, דהיינו שעטנז און דאס גלייכען, און ווידער אזעלכע וואס דער שכל איז מחייב אז אזוי דארף מען טהאן אדער אזוי דארף מען ניט טהאן. און אזוי ווי בעת די אידען זיינען ארויסגענומען געווארען פון מצרים זיינען זיי געווען שוואכזיניג, אריינגעטהאן אין טהיערישע תאוות אזוי, אז זייער שכל איז געווען טעמפ צו פערשטעהען אפילו די געבאטען וואס דארפען פערשטאנען ווערען מיט'ן שכל, דאריבער האט זיי גאט געגעבען די תורה און ניט געמאכט קיין אונטערשיעד צווישען פערשטענדליכע געבאטען און אונפערשטענדליכע. ער האט געגעבען אלע מצוות צוזאמען, אי די וואס מען קען פערשטעהען מיט'ן שכל, אי די וואס מען קען ניט פערשטעהן, כדי מען זאל זיי אלע אויספאלגען, אויב ניט מצד השכל, איז צוליעב דעם ווייל גאט האט אזוי געהייסען, און אויף דיזען אופן וועלען אלע זיין גלייך, אי די וואס וועלען בעגרייפען די מצוות מיט זייער פערשטאנד, אי די נאראנים און אונוויסענדע, וואס פערשטעהען דאס ניט. ווען אבער די תורה וואלט ניט געגעבען געווארען, וואלט מען אפילו אין בעסטען פאל נור געוואוסט פון די מצוות וואס זיינען פערשטענדליך און אפשר דאס אויך ניט, ווייל, ווי געזאגט, זיינען די מענשען דאמאלס געווען צופיעל געזונקען אין טהיערישע תאוות און זיי האבען אפילו שכל'דיגע געבאטען אויך ניט פערשטאנען.

דער זיעבענטער טעם וואָרום מען דארף די תורה זי זאל בעוועגען צו גאטעס־דיענסט, איז דיעזער:

די תורה איז געגעבען געווארען דורך א פערמיטלער, דורך משה רבנו, וועלכער האט געציינט אותות ומופתים, וואונדערטהאטען, וואס מענשען האבען געזעהען און געפיהלט מיט זייערע קערפערליכע חושים. אלע, אפילו ניט די בעלי שכל, האבען עס בעגריפען און קיינער האט עס ניט געקענט אפלייקענען. דערפון האבען אפילו די גאר אומוויסענדע גערדרונגען אז אלעס וואס משה האט געזאגט איז גאט'ס נאמען איז אמת, און מען דארף אלעס אויספאלגען, צי מען פארשטעהט די געבאטען, צי מען פארשטעהט זיי ניט. די אותות ומופתים זיינען דאך געווען איבערציינגענד, האבען זיי שוין גערינגט אלס איבערציינגונג, אז מען דארף משה'ן פאלגען אלעס וואס ער זאגט.

ווארום דאס איז דאך א פשוט'ע זאך. דער וואס בעגרייפט נור די טובות וואס אימיצער האט מיט איהם געטהאן, גלויבט ער אז ער איז פערפליכטעט צו דיענען יענעם לויט זיין בעגריף. ער מעג אפילו זיין דער גרעסטער פראסטאק, דער גרעסטער שוטה, קוים אבער פיהלט ער אז ער האט פון יעמאנדען עפעס גענאסען, גלויבט ער, אז ער דארף יענעם אויך וועלכען עס איז אופן אפדיענען. און אז איינער ווייס און איז איבערציינגט, אז דער בורא האט מיט זיין פאלק געטהאן מעהר טובות ווי מיט אנדערע פעלקער, גלויבט ער, אז ער דארף איהם דיענען מעהר ווי אנדערע און אויספאלגען אפילו אזעלכע געבאטען וואס ער בעגרייפט ניט מיט'ן שכל.

אזוי איז אויך ווען איינער איז איבערצייגט אז א געוויסער טהייל אדער א געוויסער קלאס, צו וועלכען ער בעלאנגט טאקי פון זעלבען פאלק, האט מעהר פריווילעגיען פון גאט'ס געגאדען ווי די אנדערע טהיילען אדער קלאסען פון זיין פאלק, גלויבט ער, אז ער דארף מקיים זיין די עקסטרא מצוות וואס זיינען געגעבען געווארען נור פאר די צו וועלכע ער בעלאנגט. די כהנים און לויים, למשל, האבען געהאט געוויסע פריווילעגיען וואס אנדערע האבען ניט געהאט. דאריבער זיינען פאר די כהנים און לויים געגעבען געווארען עקסטרא מצוות, וואס זיינען ניט געגעבען געווארען צו די אנדערע שבטים, און זיי האבען גע־פיהלט די פליכט אויסצופאלגען זיי. דאס זיינען אלעס רעזולטאטען דערפון וואס גאט האט געגעבען די תורה דורך משה רבנו, וועלכער האט געצייגט וואונ־דערליכע זאכען, וואס מען האט געזעהן און געפיהלט, און דאריבער האט מען איהם שוין געגלויבט אין אלעם וואס ער האט געזאגט אין גאט'ס נאמען.

פון דעם איז צו לערנען אז יעדער מענש, וועמען גאט גיט גוטעס מעהר פון אנדערע, דארף איהם דיענען און דאנקען פיעל ער קען און פיעל ער בעגרייפט אויסער די אלגעמיינע דיענסט וואס אלע זיינען מחויב צו דיענען איהם. דערפאר וועט איהם דער בעשעפער געבען מעהר גוטעס לעולם הבא. א מענש דארף ניט און טאר ניט זיין אזוי ווי די וואס דער נביא הושע האט אויף זיי געזאגט פון גאט'ס וועגען: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל" — איך האב זיי געגעבען א סך זילבער און גאלד און זיי האבען דאס פערברויכט אויף עבודה זרה, אויף געצענדיענסט.

און דער וואס דאנקט ניט גאט פאר זיינע פערזענליכע טובות; דער וואס לייגט ניט צו בעזונדערע גאטעם דיענסט פאר די חסדים וואס ער האט גענאסען מעהר פון אנדערע, וועט עס איהם בריינגען דערצו, אז ער וועט אין גאנצען אויפגעבען די עבודת הבורא. ער וועט אפילו ניט אפהיטען די אלגעמיינע פליכטען צום רבונו של עולם און וועט פערלאזען די גאנצע תורה און איהרע גוטע לעהרען. און וויבאלד ער וועט פון זיך אראפווארפען דעם יאך פון דער תורה, וועט ער שוין ניט אפהיטען אפילו די פליכטען וואס זיין אייגענער שכל דיקטירט איהם אז מען דארף זיי אפהיטען. אין אזא פאל געהט דער מענש גאר אין גאנצען ארויס פון כלל מענש און איז נאך ערגער פון א בהמה. ווארום א בהמה האט אויך עפעס א געפיהל פון אנערקענונג, אזוי ווי דער פסוק זאגט אין ישעיה: "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" — דער אקס קען זיין ווירטה וואס האט איהם געקויפט און דער עזעל — זיין אייגענטהימער'ס קארעטע אין וועלכע ער גיט איהם עסען. און דער סוף פון אזא אונדאנקבארען קען זיין זעהר שלעכט, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: „ואויבי ה' כיקר כרים" — גאט'ס פיינד זיינען אזוי ווי אקסען וואס מען שטאפט, מען גיט גוט עסען און זיי ווערען פעט צו דער שחיטה.

פרק ה.

מיר דארפען ערקלערען דייטליכער ווי אזוי די תורה בריינגט דעם מענשען צו גאטעס דיענסט. מיר דארפען די תורה צוגליעדערען אויף חלקים און בעט־ראכטען וואס מענשען קענען געניסען, ווען זיי גלויבען אין דער תורה און זיינען איהר מקיים.

שער עבודת האלהים

די תורה איז א געטליכע זאך, געגעבען פון גאט דורך איינעם פון די מענשען, וואָס איז איהם געפעלען געוואָרען פאר זיין דיענען איהם—דורך משה רבנו, מיט דעם צוועק אז מענשען זאָלען דורכדעם בעלוינט ווערען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט. דאָס געבען די תורה איז פון גאָט געווען א חסד, א טובה פאר די מענשעהייט.

די תורה צוטהיילט די מענשליכע טהאטען אין דריי חלקים: א) זאכען וואָס איז געבאָטען אז מען זאָל טהאָן (ציוויים); ב) זאכען וואָס איז פערוועהרט צו טהאָן (אזהרות); ג) זאכען וואָס מען מעג טהאָן אויב מען וויל, אָבער קיין חוב, קיין געבאָט איז עס ניט (מותרות). די ערשטע, די זאכען וואָס די תורה הייסט אז מען זאָל דוקא טהאָן, זיינען צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע מצוות און טהאטליכע מצוות. הערצליכע, מיינען די דאָזיגע פערזאגען וואָס מען איז זיי מקיים נור מיט'ן הארצען, מיט דעם געדאנקען, ווי גלויבען אין גאָט'ס איינהייט, האָבען בטחון אין איהם, זיין איבערגעגעבען צו איהם, אננעהמען זיינע משפטים פאר גוטען, גלויבען אין די נביאים, פערשטעהן און בעגרייפען די טובות וואָס דער בורא טהוט מיט אונז מענשען און נאָך פיעלע אזעלכע. טהאטליכע מצוות זיינען די, צו וועלכע די גליעדער און דאָס הארץ דארפען זיין פעראייניגט. צום ביישפיעל: רעדען דאָס זעלבע וואָס דאָס הארץ דענקט, לערנען, תפלה טהאָן, פאסטען, צדקה געבען, סוכה, לולב, ציצית און דאָס גלייכען, וואָס דער מענש דארף טהאָן מיט זיינע אברים, און זיין הארץ, זיין מחשבה מוז אויך זיין דערביי.

די אזהרות, פערזאָגען, וואָס מען זאָל ניט טהאָן, זיינען אויך צוטהיילט אויף צוויי טהיילען: הערצליכע און טהאטליכע. זאכען וואָס מען טאָר ניט האָבען במחשבה, וואָס מען טאָר ניט אין זינען האָבען, און זאכען וואָס מען טאָר ניט טהאָן מיט די גליעדער. די ערשטע זיינען, צום ביישפיעל: דאָס דיענען גאָט און דערביי האָבען זייטיגע כונות. דיענען גאָט מיט פאלשקייט, מיט דער זייטיגער כונה, כדי מענשען זאָלען איהם האלטען פאר א צדיק; האָבען אין זינען צו טהאָן זאכען וואָס מען טאָר ניט טהאָן; האָבען אין זיך גאוה; מבזה זיין מענשען ביי זיך אין הארצען; אפלאכען אין געדאנקען פון נביאים און געטליכע זאכען; ליעב האָבען שלעכטע מענשען; מקנא זיין; פערדרוס האָבען אויפ'ן בעשעפער פאר שלעכטעס וואָס ער ברייגגט אויף א מענשען, און פיעלע אזעלכע. די עבודת הבורא דארף זיין ריין פון זייטיגע אבזיכטען. אפילו ווען מען דיענט גאָט מיט דער כונה כדי צו קריגען דערפאר שכר, וואָס נאָך אונזער שיטה איז דאָס ניט קיין איסור, מוז מען אָבער דערביי אין זינען האָבען און גלויבען אז דעם שכר, אויף דער וועלט אָדער אויף יענער וועלט, וועט גאָט געבען, ניט קיין אנדערער. און דאָס וועט במילא ברייגגען צו דיענען דעם בורא על פי השכל.

די אזהרות וואָס מען טאָר ניט טהאָן מיט די אברים, מיט די פיזישע גליעדער, זיינען די פיעלע זאכען וואָס די תורה האָט פערזאָגט אז מען זאָל זיי ניט טהאָן, ווי דיענען עבודה זרה, פאלש שווערען, רכילות רעדען, עסען טרפות, גנב'ענען, גזל'ענען, מאָרדען און דאָס גלייכען.

מותר, די זאכען וואָס מען מעג טהאָן, אָבער עס איז ניט קיין מוז אז מען

זאָל זיי טהאָן, זיינען דאָ דרייערליי: נויטוועגדיגע, איבערפליסיגע און קאַרגהאַפטע.

לאָמיר נעהמען, צום ביישפּיעל, עסען, טרינקען, און קליידונג, דאָס זיינען נויטוועגדיגקייטען פאַר'ן מענשען. ער מוז דאָס האָבען און אָהן דעם קען ער ניט אויסקומען. דאָס זעלבע איז אויך מיט שלאָפען. קיין דירעקטער פערזאָג אז מען זאָל עסען, טרינקען, קליידען זיך און שלאָפען איז ניטאָ; קיין פּערבאָט אז מען זאָל דאָס ניט טהאָן איז אויך ניטאָ, דעריבער געהערען די זאַכען צום קלאַס פון "מותר".

אָבער צו די זאַכען איז קיין שיעור ניטאָ. מען קען אויסקומען מיט עסען אַזוי פיעל וויפיעל עס ווערט געפּאָדערט אויפצוהאַלטען דעם געזונד און מען קען עסען איבערפליסיג, צו פיעל, מעהר פיעל עס איז נויטיג, פיעל מען מוז אומבעדינגט עסען. דאָס זעלבע ווידער קען מען מקצר זיין, קאַרגען מיט'ן עסען און געברויכען וויינינגער שפּייז ווי דער קערפּער פאָדערט אויפצוהאַלטען זיין עקזיסטענץ. דאָס זעלבע איז אויך מיט טרינקען, קליידען זיך, שלאָפען און אנדערע זאַכען.

די ערשטע מדה פון געניסען נור אַזוי פיעל וויפיעל מען מוז, וויפיעל עס איז נויטיג, איז די בעסטע. די איבערפליסיגקייט אין דעם פּרט, דאָס לאָזען זיך צופיעל וואוילגעהן אין עסען, טרינקען, קליידען זיך און דאָס גלייכען, טויג ניט, ווי שלמה המלך זאָגט אין משלי: "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר" — דו זאָלסט ניט זיין צווישען וויין־זויפער און פלייש פרעסער. ריידען איז אויך איינע פון די נויטוועגדיגסטע זאַכען פאַר'ן מענשען; אָבער צופיעל טויג דאָס אויך ניט, אַזוי ווי דער פּסוק זאָגט: "ברוב דברים לא יחדל פשע" — פון פיעל ריידען איז זינד אונפערמיידליך. קיין דירעקטער פערבאָט אין דער תורה איז דערויף ניטאָ, אָבער אז אַ מענש לאָזט זיך אריין אין צופיעל קערפּערליכע תענוגים ברייגנט עס איהם סוף כל סוף צו טהאָן זאַכען וואָס זיינען פערבאָטען.

דאָס מקצר זיין אין נויטוועגדיגע זאַכען, לאָזען זיך פּיהלען מאַנגעל אין עסען, טרינקען, שלאָפען וכדומה, טהוען אָפּטמאָל מענשען צוליעב צוויי אורזאַכען. עס זיינען דאָ אַזעלכע וואָס ווילען ניט הנאה האָבען פון דער וועלט אוים פרומקייט. זיי מיידען אויס זאַכען, פון וועלכע דער גוף האָט הנאה, כדי דערנעהעטערען זיך מעהר צו גאָט, און אנדערע ווידער קאַרגען מיט'ן עסען און מיט אנדערע זאַכען ענטוועדער אוים קאַרגשאַפט, ווייל זיי זשאַלעווען אויסגעבען געלד, אָדער זיי טהוען דאָס פאַר דער וועלט, פון לייטענס וועגען, כדי מען זאָל אויף זיי זאָגען אז זיי זיינען צדיקים וואָס האַלטען ניט פון קערפּערליכע תענוגים. די ערשטע מדה: אויסמיידען תענוגי העולם פון גאָט'ס וועגען ניט האָבענדיג דערביי אנדערע כונות, איז אַ גוטע; אָבער ענטזאָגען זיך פון נויטוועגדיגקייטען, ווייל מען זשאַלעוועט די געלד אָדער כדי געלויבט צו ווערען פון מענשען, איז אַ מאוס'ע מדה. דער וואָס עסט ניט גענוג, טרינקט ניט גענוג אָדער קליידט זיך ניט גענוג, ווייל ער וויל שפּאָרען די געלד צייגט דערמיט אז ער האָט ניט קיין אמונה אין גאָט אז ער קען איהם געבען גענוג פיעל ער דאַרף, און דער וואָס בערויבט זיין אייגענעם גוף פון זיינע נויטוועגדיגע הנאות כדי די וועלט זאָל איהם אננעהמען פאַר אַ פרומאַק,

ציינט דערמיט אז די וועלט איז איהם ליעבער ווי זיין אייגענער קערפער, און דאס טויג ניט. געוויסע חכמים האבען געזאגט, אז דער וואס טהוט זיך ארויס פון וועלט זאכען אויס ליעבשאפט צו דער וועלט, איז אזוי ווי דער וואס וויל אויסלעשען א פייער מיט שטרוי.

אבער דאס איז גערעדט וועגען עסען, טרינקען און קליידען זיך. מיט דיעזע זאכען דארף א מענש ניט קארגען צופיעל סיידען זיין כונה זאל זיין לשם שמים, פון גאט'ס וועגען; אבער ריידען און שלאפען איז שטענדיג בעסער אז מען איז איין דעם קארג. רעדען א סך איז קיינמאל ניט גוט. ווי שלמה המלך האט געזאגט: „על כן יהיו דבריך מעטים" — דו זאלסט רעדען ווייניג, ווייל דו קענסט זיך נאך אויסרעדען אזעלכעס וואס מען דארף ניט, וואס מען טאר ניט. און וועגען שלאפען האט אויך דער חכם געזאגט: "מעט שנות, מעט תנומות", א ביסעל שלאפען, א ביסעל דרעמלען.

ווען אבער מיר וועלען די זאך בעטראכטען גרינדליך, וועלען מיר קומען צום שלוס, אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען אונטערוואַרפען בלויז צוויי קאטע־גאריען—"צווי" און "אזהרה"—געבאטען וואס מען איז פערפליכטעט צו טהאן און זאכען וואס זיינען פערבאטען צו טהאן, און דער "מותר" — טהאטען וואס מען מעג יא טהאן און ניט טהאן, פאלט ארונטער, ווייל אזעלכעס איז איי־גענטליך גאר ניטא.

לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, עסען, קען מען זאגען, אז דאס עסען פיעל עס איז נויטיג אויפצוהאלטען דאס געזונד איז א צווי, א פערזאג פון דער תורה, ווארום אין דער תורה ווערט געזאגט: "הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע" — איך האב אייך געגעבען אלע גראזען, אלע וואקסונגען צום עסען. אז מען עסט מעהר פיעל נויטיג איז אדער וויניגער איז דאך ממה נפשך: טהוט מען דאס לשם שמים, איז דאס א צווי, א פערזאג אז מען זאל דאס טהאן; טהוט מען דאס וויעדער צוליעב אנדערע אבזיכטען, איז דאס אן אזהרה, א פערבאט אז מען זאל דאס ניט טהאן. פאלגליך איז דאס אזוי:

דער וואס טהוט א זאך וואס די תורה האט געבאטען מען זאל דאס טהאן, איז דאס א גוטער טהאט, א מצוה; ווען ער טהוט עס ניט אין דער צייט, ווען ער קען דאס יא טהאן, איז ער עובר אויף דער תורה. פערקעהרט וויעדער: טהוט איינער א זאך וואס איז פערבאטען, איז ער א זינדיגער; האלט ער זיך אפ פון טהאן דאס, איז ער א צדיק, אזוי גוט ווי ער וואלט געטהאן א מצוה מעשיות — א טהאטליכע מצוה, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין תהלים: "אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו" — אז מען טהוט ניט קיין אומרעכט, אז מען האלט זיך אפ פון טהאן א זאך וואס מען טאר ניט איז אזוי גוט ווי מען זאל טהאן א מצוה. אזוי איז אויך מיט עסען, טרינקען און אנדערע זאכען. אזוי פיעל וויפיעל מען מוז, פיעל עס איז נויטיג, איז דאס פעררעכענט פאר א מצוה; צופיעל אדער צו ווייניג, ווענדט זיך שוין וואס פאר אן אבזיכט מען האט דערביי. איז די כונה פון גאט'ס וועגען, איז דאס א גוטער טהאט; איז ניט די כונה פון גאט'ס וועגען, איז דאס א העסליכער טהאט.

פאלגליך, זיינען די מעשים פון מענשען איינגעטהיילט ניט מעהר ווי אין גוטעס און שלעכטעס. וואס א מענש זאל ניט טהאן, איז עס ענטוועדער

א גוטער טהאט אדער א שלעכטער. איז דער קלוגער וואס וועגט זיינע טהא־טען מיט א וואג איידער ער טהוט זיי; דער מענש מיט שכל וואס בעדענקט זיך פריהער, וואס טראכט איבער און לייגט זיך איבער וועגען דער זאך וואס ער האט בדעה צו טהאן, וועט ער געוויס טהאן נור גוטעס און אויסמיידען שלעכטעס. פערקעהרט וויעדער: איז מען ניט איבערלייגט, נעהמט מען זיך ניט די מיה צו בעטראכטען וואס מען טהוט, קען מען אמאל אפטהאן א מעשה רע.

א בעוויז אז אלע מענשליכע טהאטען זיינען איינגעטהיילט אין די צוויי קאטעגאריען: גוט און שלעכט, איז דער פסוק אין קהלת: "כי את כל מעשי יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" — אלע מעשים פון מענשען וועט גאט ברייגגען פאר'ן געריכט, גוטע אדער שלעכטע. זעהט מען, אז שלמה המלך בעשטעטיגט אויך אז עס גיבען ניט מעהר ווי צווייערליי מעשים, גוטע און שלעכטע, און מיטעלמעסיגע, אזעלכע וואס זיינען ניט קיין פערזאג אז מען זאל יא טהאן און ניט קיין פערבאט מען זאל ניט טהאן, איז ניטא, ווייל די "מותרים" ווענדט זיך אויף וואס פאר אן אופן מען טהוט זיי, אזוי ווי מיר האבען פרי־הער ערקלערט, אז די "מותרים", כאטש זיי זיינען ניט קיין דירעקטע פער־זאגען אדער פערבאטען, זיינען אמאל מצוות און אמאל עברות, אדער זיי ווערען פערוואנדעלט אין "צוויים" און "אזהרות".

איצט וועלען מיר גען צו לימוד התורה און בעטראכטען גענוי די שטופען פון לערנען די תורה און די רעזולטאטען וואס דאס קען ברייגגען.

פרק ו.

די תורה בעשטעהט פון ווערטער און קאמענטארען, פירושים אויף די ווערטער. דעריבער איז די חכמת התורה, דאס לערנען די תורה ניט איינאר־טיג, נור דאס ווערט איינגעטהיילט אין מדרגות אדער שטופען, צעהן אין צאהל, איינע העכער פון דער אנדערער.

עס זיינען דא אזעלכע וואס קענען כלומר'שט די עברי, זיי פערשטעהען צו לייענען די ווערטער פון חומש, נביאים און כתובים, אבער דאס אויך ניט ווי געהעריג איז. ווער שמועסט דעם טייטש, די בעדייטונג פון די ווערטער ווייסען זיי גאר ניט. דיעזע זיינען אזוי ווי אן עזעל וואס פיהרט א וואגען מיט ספרים.

צו דער צווייטער מדרגה בעלאנגען די וואס זיינען א ביסעל מעהר אריינ־געטהאן אין דער זאך און לערנען כאטש צו לייענען די ווערטער אהן גרייזען.

א דריטע קלאס מענשען בענוגענען זיך דערמיט אויך ניט און סטארען זיך אויסצולערנען דקדוק און אלע כללים פון לשון הקודש.

א פיערטע קלאס תורה לערנער געהען נאך ווייטער און לערנען אויס פינקטליך די בדייטונגען, דעם פשט פון די ווערטער אויף אלע אופנים ווי זיי פאסען זיך צו די ענינים, איבער וועלכע עס ווערט גערעדט.

עס זיינען וויעדער דא אזעלכע וואס גריבלען זיך מעהר אין די הייליגע שריפטען און סטארען זיך אויסצוטייטשען ווערטער און פסוקים לויט זייער

איינגעם שכל, אָבער זיי פערלאָזען זיך ניט אויף די אויסטייטשונגען וואָס מיר האָבען בקבלה פון אונזערע חכמים. זיי זוכען נור אויסצוטייטשען פסוקים אָבערפלעכליך און נעהמען זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך מעהר און וויסען וואָס אונזערע אלטע חכמים האָבען געזאָגט און וואָס זיי האָבען ארויסגענומען פון די פסוקים. דיעזע בעלאַנגען צום פינפטען קלאַס.

צום זעקסטען קלאַס בעלאַנגען די, וואָס לערנען אויך משנה אָדער משניות און ווייסען וואָס די חכמי המשנה האָבען אויסגעדרונגען פון געוויסע פסוקים און די דינים וואָס זיי האָבען פון זיי פעסטגעשטעלט. זיי ווילען זיך אָבער ניט גריבלען אין תלמוד, אין גמרא, וואו עס קומען פאָר טיעפזיניגע פלפולים, פון וועלכע געוויסע מצוות און דינים ווערען פעסט געשטעלט.

נאָך א העכערע איז די זיעבעטע מדרגה, ווען מען לערענט אויך תלמוד, כאָטש מען גיט זיך ניט די מיה צו גרונטעווען זיך אין דעם און מען זוכט ניט צו פערענטפערען די קשיות און שווערע שטעלען וואָס געפינען זיך דאָרט. דער דאָזיגער קלאַס בנוגענט זיך מיט וויסען דעם אָבערפלעכליכען אינהאלט פון דער גמרא און ניט מעהר.

צום אכטען קלאַס בעלאַנגען די טיעפע לומדים, וואָס בעמיהען זיך צו לערנען גמרא גרינדליך ניט איבערלאָזענדיג אומפערענטפערטע קשיות און אומ־פערשטענדליכע שטעלען. זיי טהוען דאָס כדי צו קריגען א נאָמען אלס גרויסע, טיעפזיניגע לומדים; אָבער די חובות הלבבות, די הערצען־פפליכטען מאכען זיי אוועק מיט דער האנד. זיי זיינען ארייגעטהאָן אין די טיעפע ענינים פון תלמוד, גריבלען זיך אין דעם און פערשווענדען זייער צייט אין ענינים און דינים, וואָס מאנכע פון זיי קענען זעלטען פאָרקומען אין לעבען, און דעם עיקר, וואָס מענשען זיינען מחויב נאכצופאָרשען, לאָזען זיי דורך. דער אמת איז אָבער אז מיט לומדות אליין איז מען ניט יוצא. די הויפּט זאך איז דאָס ערקונדיגען זיך אין די גאָטהייט, פערשטעהן מיט'ן שכל אז מען דאַרף דיענען גאָט און לערנען און שטודירען צו וויסען די זאכען וואָס ווענדען אָפּ פון גאָטעס־דיענסט, כדי צו קענען אויסמיידען זיי, און דוקא צו דיעזער חקירה גיבען זיך ניט אָפּ.

צום ניינטען קלאַס בעלאַנגען די וואָס זיינען אי לומדים אין אלעס, אי זיי ווייסען און היטען אָפּ די חובות הלבבות, די חיובים וואָס געהערען צום הארץ. זיי ווייסען דאָס בקבלה פון פריהעריגע חכמים און זיי פערשטעהען דאָס אויך מיט זייער איינענעם שכל. צו דיעזע האָבען בעלאַנגט די בעלי הגמרא און די גאונים זייערע נאכפאָלגער, וואָס האָבען זיך געפיהרט אָדער פיהרען זיך אזוי ווי זיי.

די צעהנטע און העכסטע מדרגה אין לימוד התורה איז די פון די אנשי כנסת הגדולה, וועלכע האָבען גע'ירש'נט די חכמת התורה מיט אלע איהרע פירושים דירעקט פון די נביאים; די חכמי המשנה והבריתא, וועלכע האָבען זייער קענטניס אין דער תורה איבערגענומען פון זיי, פון די אנשי כנסת הגדולה, ביז ר' יהודה הנשיא, דאָס איז רבנו הקדוש, וועלכער האָט מסדר געווען די משנה, אויסגעשטעלט די סדרים משניות אין אָרדנונג. די אנשי כנסת הגדולה און די חכמי המשנה והבריתא האָבען דערגרייכט די העכסטע שטופע פון לערנען, אמונה און יראה, וויל זיי האָבען געוואוסט די גאנצע חכמת התורה אָהן פלפולים, וועהרענד די חכמי התלמוד, וואָס זיינען געווען שפּעטער, האָבען

זיך מפלפל געווען איבער די דינים פון די משנות און זיי האבן ניט געהאט אזוי פיעל צייט אפצוגעבן זיך מיט פארשונגען אין געטליכע חכמות און סודות.

און אזוי ווי דער למוד התורה איז איינגעטהיילט אין צעהן מדרגות אדער שטופען, אזוי איז אויך די אמונה און דאס גאנצע דיענסט פון די וואס לער־נען די תורה איינגעטהיילט אין צעהנערליי מדרגות.

עס זיינען דא א קלאס מענשען וואס זייער נארישקייט און צולאזענקייט ברייננט זיי מיט צו פעראכטען די תורה און איהרע געזעצע, וועלכע זיי בע־טראכטען בלויז פאר מנהגים פון נארישע מענשען און במילא גלויבען זיי ניט אין שכר ועונש און אין די וואונדער וואס גאט האט בעוויזען דורך זיינע נביאים. די תאוה, די צולאזענקייט איז ביי זיי שטארקער ווי דער שכל און זיי ווילען דעריבער ניט נעהמען דעם יאך פון דער תורה אויף זיך. עס איז זיי ליעבער צו זיין פריי, הפקר יונגען, דערווייטערט פון מצוות. אויף דיעזע זאגט שלמה המלך: "לא יחפץ כסיל בתבונה, כי אם בהתגלות לבו" — דער נאר, דער אומוויסענדער וויל ניט וויסען פון אויפקלעהרונג, נור צייגען פאר דער וועלט וואס ער איז, וואס פאר א הפקרות ער בעזיצט.

צום צווייטען קלאס בעלאנגען די וואס לייקענען ניט די מופתים, די אי־בערנאטירליכע וואונדער וואס מען האט געזעהן פון משה רבנו און אנדערע נביאים. זיי לייקענען דאס ניט, ווייל זיי זיינען פאפולאר, בעוואוסט צו אלעמען. זיי צווייפלען אבער אין דעם ענין פון נבואה און זאגען אז גאט האט ניט גערעדט מיט משה אדער מיט אנדערע נביאים. זיי ווילען אויך האבען אז די לעהרען פון דער תורה זיינען נור געזעצע צו גונסטען די מענשען דא אויף דיעזער וועלט. אבער עס איז ניטא קיין שכר ועונש אויף יענער וועלט פאר מקים זיין אדער פאר ניט מקים זיין די מצוות פון דער תורה. נאך זייער שיטה קומט אויס, אז גאט האט די נביאים אריינגעגעבן א רעיון זיי זאלען לערנען די מענשען ווי אזוי צו פיהרען זיך בלויז פאר זייער אייגענע טובה וועגען דא אויף דער וועלט. און בכדי מען זאל זיי גלויבען האט ער זיי געהאלפען צו צייגען וואונדער, אבער ער האט מיט זיי ניט גערעדט, און דאס היטען אדער ניט היטען די תורה האט ניט וועלכע עס איז פערבינדונגען מיט אן אנדער וועלט אויסער מיט דיעזער, אויף וועלכע מיר לעבען. די דאזיגע לייט וועל איך ער־קלעהרען אין קורצען, אז זייער מיינונג איז א פאלשע, און אויב אפילו מען זאל, חס ושלום, מסכים זיין צו זייער שיטה, דארף מען אלץ אפהיטען די תורה.

עס איז לייכט צו פערשטעהן, אז דער בעשעפער וועט ניט ענדערען די נאטור פאר א ליגנער, א פעלשער, וואס זאגט אין זיין נאמען אזעלכעס וואס ער האט גאר ניט געזאגט. ווען אפילו א מענש זאל זאגען אין גאט'ס נאמען א גוטע זאך טאקי פון גאט'ס וועגען, אבער ער האט עס ניט געזאגט, וועט ער אויך יענעם ניט העלפען צו איבערצייגען עס דורך אומנאטירליכע זאכען. היינט אז מען גלויבט, אז משה האט געשפאלטען דעם ים, האט געמאכט אז א שטיין זאל פליסען וואסער און אנדערע וואונדער, מוז מען אויך גלויבען אין "וידבר ה' אל משה" אדער „ואמר ה' אל משה". און נאך אלעמען: אז מען גלויבט אין די אומנאטירליכע מופתים וואס משה רבנו האט בעוויזען, ווארום זאל מען

ניט גלויבען אין די אומנאטירליכקייט פון גאָט'ס ריידען צו א מענשען? מיט וואָס איז דאָס לעצטע מעהר אומנאטירליך ווי דאָס ערשטע?

און ווען אפילו מען זאָל קענען אויפצייגען מיט ריכטיגע ראיות, אז עס איז אונמעגליך אז דער בעשעפער זאָל האָבען גערעדט מיט משה רבנו אָדער אנדערע נביאים, דאַרף מען אַלץ אָפּהיטען און מקים זיין אַלעם וואָס זיי האָבען געזאָגט, ווייל מען מוז דאָך צוגעבען אז דאָס איז דער רצון הבורא, ווארום ווען ניט, וואָלט ער דאָך דורך זיי ניט געציינט די איבערנאטירליכע וואונדער. פאָלגליך דאַרפען מיר אויף אַלע אופנים מקים זיין די געבאָטען פון דער תורה.

א דריטער קלאַס מענשען גלויבען אין די וואהרהייט פון דער תורה, אז זי איז טאקע געגעבען געוואָרען דירעקט פון בעשעפער, וועלכער האָט גערעדט צו משה רבנו. זיי בעטראַכטען דאָס פאַר א גרויסען חסד, ווייל די מצוות פון דער תורה פיהרען דעם מענשען אין גוטען וועג און דורך זיי קען דער מענש מעהר געניסען פון לעבען אויף דער וועלט. זיי לייקענען אָבער אין עולם הבא, ווייל עולם־הבא ווערט ניט דערמאָהנט ניט אין דער תורה און ניט אין די אנדערע הייליגע שריפטען. עס ווערט בלויז דערמאָהנט גוטעס און שלעכטעס וואָס מען וועט האָבען דאָ אויף דער וועלט פאַר מקים זיין אָדער ניט מקים זיין די תורה, און מעהר ניט. אָבער אויך דיעזע טענה איז א פאלשע, ווייל אין אמת'ן זיינען דאָ פסוקים וואָס דייטען אָן אויף שכר און עונש אויף יענער וועלט. אין קהלת ווערט געזאָגט: "כי את כל מעשה יביא במשפט" — יעדע מענשליכע טהאט וועט גאָט בריינגען פאַר'ן געריכט. דאָס איז אן אָנדייטונג אויף דעם משפט פון צדיקים און רשעים אויף יענער וועלט. אין ישעיה איז דאָ א פסוק: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה" — און זיי וועלען ארויסגעהען און זעהן די פגרים פון די זינדיגע וואָס די ווערים (וואָס פרעסען זייער לייב) וועלען ניט פגר'ן און זייער פייער (פון גהינום) וועט ניט אויסגעלאָשען ווערען. אין תהלים ווערט געזאָגט: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" — ווי גרויס אָדער ווי פיעל איז די גוטעס וואָס דו (גאָט) האָסט בעהאַלטען פאַר די וואָס האָבען פאַר דיר מורא. דאָס איז אויך געמיינט לעולם הבא. אן אנדער פסוק אין ישעיה זאָגט: "עין לא ראתה, אלהים, זולתך יעשה למחכי לו" — דער שכר, די בעלוינונג פון די וואָס האָפען צו איהם (צו גאָט) האָט קיין אויג ניט געזעהן אויסער גאָט אליין, און נאָך פיעלע אזעלכע פסוקים געפינען זיך אין נביאים און כתובים.

די פיערטע מדרגה איז די פון מענשען וואָס גלויבען אז די תורה איז געגעבען געוואָרען פון הימעל. זיי לייקענען אויך ניט אין בעלוינונג און שטראָף אויף יענער וועלט, אָבער זיי זיינען צופיעל אריינגעטהאָן אין עולם־הזה, אין וועלטליכע פארגעניגענס, און צוליעב דעם, כדי צו קענען געניסען מעהר פון לעבען, פון קערפערליכע תענוגים, זיינען זיי פערמאסקירט, פיהרען זיך כלומרש'ט אויף ווי פרומע, אָרענטליכע מענשען, כדי מען זאָל צו זיי האָבען מעהר צוטרויען און זיי זאָלען קענען קריגען כבוד און געלט אויף ערפילען זייערע תאוות, וואָס זיי בעטראכטען פאַר בילכער און וויכטיגער ווי די גייסטיגע תענוגים אויף יענער וועלט, כאטש זיי גלויבען, אז עס איז דאָ א יענע וועלט. אויף דיעזע זאָגט דער נביא ישעיה: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק

ממני" — מיט'ן מויל און מיט די ליפּען עהרען זיי מיך (גאָט) און זייער הארץ איז ווייט פון מיר.

צום פינפטען קלאס בעלאנגען די וואָס זיינען ניט קיינע צבוע'קעס. זיי גלויבען אין דער תורה מיט אלע פּינקטליכקייטען און אויך אין שכר ועונש לעולם הבא, אָבער זיי האָבען אויך ליעב דיעזע וועלט און מיט זייער היטען די תורה זיינען זיי אויך אויסען צו האָבען דערפאר כבוד דאָ אויף דער ערד, מענשען זאָלען זיי אכטען און דערמאָהנען צו גוטען. אזא ארט דיענען גאָט איז א מין פערבאָרגענע שותּפות. אויפ'ן בליק מיינען לייט אז זיי זיינען אמת'ע פרומאקעס בלויז פון גאָט'ס וועגען און אין הארצען האָבען זיי א שותּף — כבוד זוכעריי.

א זעקסטער קלאס מענשען איז פאראן וואָס לערנען די תורה און דינען גאָט לשמו, פון גאָט'ס וועגען און זיי זוכען ניט קיין כבוד. זיי האָבען אָבער אין זינען אז זיי וועלען דערפאר קריגען בעלוינט אויף דער וועלט, מחמת זייערע מחות בעגרייפען ניט די גייסטיגע תענוגים וואָס מען קען האָבען אויף יענער וועלט.

עס גיבט וויעדער א זיעבענטער קלאס מענשען וואָס ווייסען און פערשטעהען אלעס און האָבען אויך א בעגריעף וואָס עס מיינט תענוגי עולם הבא, און טאקי דערפאר דיענען זיי גאָט, כדי ער זאָל זיי געבען שכר אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט. ווען אָבער זיי וואָלטען ניט ערוואַרטעט קיינע בעלאהנונגען, וואָלטען זיי איהם גאָר ניט געדיענט. אויף אזעלכע ווערט געזאָגט אין פרקי אבות: „אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס" — איהר זאָלט ניט זיין ווי דיענער וואָס דיענען זייער ווירטה בלויז מיט דעם אבזיכט צו קריגען דערפאר בעצאָהלט.

צום אכטען קלאס בעלאנגען די וואָס דיענען גאָט אויס מורא פאר א שטראָף אויף דיעזער וועלט און אויף יענער וועלט. זיי זיינען ניט אויסען דעם שכר, נור זיי ווילען זיך אויסהיטען פון עונש, און דאָס טויג אויך ניט, ווייל די כונה פון עבודת הבורא דארף זיין צו עהרען גאָט'ס גרויסען נאָמען, און קוים פעהלט דיעזע כונה איז די עבודה ניט קיין פאָלקאָמענע.

צו דער נײנטער מדרגה בעלאנגען די וואָס בעזיצען ניט קיין איינציגען פון די דערמאָהנטע חסרונות און זיי דיענען גאָט ווי געהעריג איז, ניט אויס מורא פאר שטראָף און ניט ווייל זיי האָפען אויף שכר, אָבער זיי זיינען ניט פאָרזיכטיג פאר זאכען וואָס קענען פערדארבען, קאַליע מאכען די ריכטיגע גאָטעס דיענסט. צו אזעלכע כאַפּט זיך אפּטמאָל אריין א שלעכטער רעיון און זיי בעגרייפען דאָס ניט און פיהלען דאָס ניט און קענען אראָפּגעפיהרט ווערען פון וועג. לאָמיר נעהמען צום ביישפּיעל גאוה, ווען א מענש לאָזט צו זיך צו די מדה פון גאוה, קען דאָס איהם ברייגגען צו פיעלע זינד. וויבאלד ער האָט אין זיך גאוה, וויל ער שוין כבוד, און אז ער וויל כבוד, האָט ער פיינט די וואָס גיבען עס איהם ניט וויפיעל ער דענקט אז ער איז ווערטה, און דאָס קען שוין ברייגגען צו נאָך און נאָך זינד. דעריבער האָט א חסיד אמאָל געזאָגט צו זיינע תלמידים: "ווען איהר וואָלט ניט געהאט קיינע זינד, וואָלט איך מורא גע־האָט אז איהר האָט נאָך עטוואָס ערגערעס ווי זינד, און וואָס איז דאָס אזעלכעס? גאוה". דאָס הייסט: ווען איהר וואָלט געווען ריין פון עבירות, וואָלט איהר

זיך אפשר גרויס געהאלטען ביי זיך פאר אייערע צדקות, און דאס איז נאך ערגער ווי אנדערע זינד, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: „תועבת ה' כל גבה לב" — גאט האט פיינט א בעל גאוה.

צו דער צעהנטער, בעסטער און העכסטער מדרגה אין גאט'ס דיענסט בעלאנגען די וואס לערנען די תורה מיט אלע פרטים, האבען ריינע אמונה אין אלעם, דיענען דעם בעשעפער בלויז לשמו, ווייל זיי בעגרייפען איהם און קענען איהם און זיינען איבערצייגט אז זיי זיינען מחויב צו דיענען איהם, אבער ניט כדי צו קריגען שכר אדער אויס מורא פאר שטראף, און זיי זיינען פאר־זיכטיג און אפגעהיט ניט צו קומען צו וועלכע עס איז מדה וואס קען זיי אראפ־פיהרען פון ריכטיגען וועג. ווען א מענש קומט צו אזא שטופע, שטעהט ער אויף דער מדרגה פון די נביאים און צדיקים און חסידים, וואס זיינען געוועז איבערגעגעבען צום בעשעפער מיט זייערע לעבענס, מיט זייערע פערמעגענס און קינדער און קיין זאך האט זיי ניט אראפגעפיהרט פון אמת'ן דרך הישר און זיינען שטענדיג פערבליבען ביי זייער ריינער אמונה.

און דאס איז דער ריכטיגער וועג וואס די תורה קען ברייגנען צו גאט'ס דיענסט און אפשר צו נאך העכערעס וואס מיר האבען ניט דערמאהנט.

מיר האבען אבער בלויז דערמאהנט מדרגות וואס דאס רוב פון אונזער אומה קענען דערגרייכען. דער מענש מיט פערשטאנד קען שטענדיג פער־שטעהן ביי וועלכע מדרגה, ביי וועלכע שטופע ער האלט און זיך סטארען צו דערגרייכען אלץ ווייטער און ווייטער, העכער און העכער, ביז ער קומט צו דער לעצטער מדרגה, און דאס וועט איהם אנקומען לייכט.

פרק ז'

איצט דארפען מיר קלאהר מאכען די ארט און וויזע ווי אזוי א מענש קומט צו דער מדרגה פון דיענען גאט בלויז אויס די דיקטירונג פון שכל. מיר וועלען דאס ביז'ן סוף פון דיעזען שער ערקלעהרען אין דער פארמע פון פראגען און אנטווארטען אדער א דיאלאג צווישען דעם שכל און דעם נפש הבהמית, דעם אינסטינקט פון טהיערישע געפיהלען, וואס א מענש בעזיצט. מיר האבען אויס־געקליבען דיעזע פארמע, ווייל דאס איז דער בעסטער וועג צו מאכען אונזער הקירה פערשטענדליך און איבערצייגענד.

דאס פערשטעהן אז מען דארף דיענען גאט, קומט פון גאט דורך די פער־מיטלונג פון שכל. דורך דעם שכל, וואס דער מענש האט אין זיין מח, דערמאהנט איהם דער בעשעפער, אז ער זאל איהם וויסען און אנערקענען זיין חכמה. אבער דאס קען נור קומען צו אזעלכען, וואס האט געמאכט די תורה פאר א ליכט אדער א לאנטערנע צו בעלייכטען זיין וועג. דאס הייסט: דער וואס לערנט די תורה און פיהרט זיך לויט איהרע פארשריפטען, אזעלכער קען קומען צו זיין ריכ־טיגען פערשטאנד און דיענען גאט על פי שכל, און זיך סטארען צו דערגרעהן אלץ מעהר און מעהר אין דעם ענין פון גאטהייט, ביז ער ווערט ארויסגעטהאן פון עולם הזה זאכען און דערגרייכט צו דער מדרגה פון צדיקים.

אבער פריהער דארף קלאהר זיין וואס אזעלכעס פאדערט דער שכל, וואס פאר א פערלאנגען האט גאט איינגעפלאנצט אין שכל אז ער זאל זיי דיקטירען צום מענשען? די זאכען וואס דער שכל איז מחיב זיינען: שעצען דעם אמת

און פעראכטען דעם שקר, טהאן גערעכטיגקייט און אויסמיידען אומרעכט, דאנק־באר זיין און בעצאהלען גוטעס פאר גוטעס און אין פעלע אפצאהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, לעבען פריעדליך מיט מענשען און טהאן זיי גוטעס, ווענען די טובות וואס מען האט פון יענעם גענאסען. דאסזעלבע לערנט דער שכל דעם מענשען צו זיין אויסגערעכענט און אפצאהלען שלעכטעס פאר שלעכטעס, און מוחל צו זיין די יעניגע וואס טהוען איהם בייז, ווען זיי בעטען זיין פערצייהונג און האבען באמת חרטה.

און ווען ביים מענשען זיינען די דאזיגע זאכען קלאהר און ער בעגרייפט זיי ריכטיג, הייסט עס, אז ער איז געקומען צום ריכטיגען פערשטאנד. און ווען ער זאך פאלקאם אויף ווי ווייט די טובות זיינען גרויס. ער וועט זיי אבער ניט און געקייטעלט איינע אין די אנדערע. דאן וועט דער מענש זיך פיהלען פערפליכ־טעט אפצוטהאן דעם בעשעפער גוטעס פאר גוטעס לויט די פראפארציע וואס ער וואלט א מענשען געצאהלט פאר טובות וואס יענער וואלט איהם געטהאן; וועט ער אבער איינזעהן, אז ער איז ניט אימשטאנד אפצוצאהלען אזוי פיעל, און אז דער בעשעפער דארף ניט זיינע טובות, און ער וועט קומען צום בעשלוס, אז דאס איינציגע מיט וואס ער קען יא אויסדריקען זיין דאנקבארקייט צו גאט איז, צו זיין אונטערטהעניג און נידערגעשעצט נעגען איהם און בעמיהען זיך צו טהאן זיין רצון און דערנעהענטערען זיך צו איהם ווי ווייט מעגליך. פארקעהרט ווידער וועט דער מענש קענען משער זיין ווי גרויס זיין שטראף דארף זיין פאר זינדיגען געגען גאט לויט די פראפארציע ווי ער וואלט פערזינדיגט געגען א מענשען וואס האט איהם גוטעס געטהאן.

איצט וועלען מיר געהן צום דיאלאג, צום געשפרעך צווישען דעם איידעלען געפיהל — דעם שכל און דעם גראבען געפיהל, דעם טהיערישען אינסטינקט, וואס מיר וועלען רופען "נפש".

זאגט דער שכל צום נפש:

איז ביי דיר קלאהר און ביזטו פעסט אין דער דעה, אז דו ביזט פער־משכון'ט, פערפליכטעט צו דיין בעשעפער פאר די חסדים וואס ער טהוט מיט דיר?

ענטפערט דער נפש: יא, איך וויים דאס און בין אין דעם איבערצייגט.

שכל: האסטו בדעה אפצוצאהלען דעם בעשעפער כאטש אביסעל פון דעם וואס דו ביזט איהם שולדיג?

נפש: געווים.

שכל: ווי אזוי איז דאס דיר מעגליך, אין דער צייט ווען דו האסט גאר קיין חשק דערצו? מיר ווייסען, אז דער הולה וואס נארט געזונד צו ווערען נעהמט מיט פארגעניגען איין די רפואות, מעגען זיי אפילו ווי ביטער זיין; דער אבער וואס אכטעט ניט אויף זיין געזונד, קען ניט פערטראגען דעם שלעכ־טען טעם פון א רפואה. אויב דו, נפש, ווילסט ניט איינגעהמען די מעדיצין און אויפגעבען די קערפערליכע תאוות, איז דאך א סימן, אז דו ווילסט ניט צופריעדען שטעלען דיין בעשעפער.

נפש; איך וויל זעהר שטארק, און מיך ערנערט זעהר, ווייל איך בין גערן צו בעצאהלען מיין חוב צו גאט ווי ווייט מעגליך, און דו, שכל, לערען מיך ווי אזוי איך זאל דאס טהאן.

שכל: אויב דאס וואס דו זאגסט איז ווירקליך אמת, קען זיין, אז דער מיטעל וואס איך וועל דיר געבען וועט העלפען; אויב אבער דו ביזט ניט אויפ־ריכטיג מיט דיינע רייד, צו וואס זאלסטו זיך אליין פערפיהרען? אז א חולה נארט דעם רופא, נארט ער זיך אליין און פערשווענדעט אומזיסט דעם רופא'ס צייט און מיה, און ער, דער קראנקער, ווערט מעהר קראנק.

נפש: און ווי אזוי קען איך וויסען אויב דער לוסט צו ערפילען מיינע פליכטען צו גאט איז אן אמת'ער אדער ניט?

שכל: אויב דער חשק צו צאהלען דעם בעשעפער די חובות וואס דו ביזט איהם שולדיג איז צו דיר געקומען אוים ריכטיגע איבערצייגונג ווי גרוים דיינע שולדען צו גאט זיינען און ווי ווייניג דו קענסט איהם אפצאהלען, און אויב דו פערשטעהסט, אז נאכלעסיגקייט אין דעם קען ברייגנען דיין נידערלאגע און דיין בעמיהען זיך אין דעם קען דיר ברייגנען גליק און לעבען — אויב דו ווייסט עס און דו בעגרייפסט עס, איז דיין חשק, דיין בעגעהר, אן אמת'ער און אן אויפריכטיגער. אויב אבער דו דענקסט וועגען דעם אויבערפלעכליך, אהן איבערצייגונג און געוויסהייט, איז דיין חשק א פאלשער חשק.

נפש: איך גיב צו, אז מיין תשוקה צו דיענען גאט איז אנפאנגס געווען שוואך. אבער פון דער צייט וואס איך האב געלערנט אין דער תורה די אלטע געשיכטע ווי מענשען האבען געקראגען זייער שטראף פאר שלעכטע אויפפיה־רונג, ווי דער דור המבול, דער דור הפלגה און קורח און זיינע אנהענגער, און פארקעהרט ווידער פון צדיקים וואס זיינען בעלוינט געווארען פאר זייערע מעשים טובים, — פון דער צייט וואס איך האב זיך דאס אלעס דערוואוסט, איז מיר די זאך מעהר קלאהר געווארען אין פראקטישען זינן. נאכהער האב איך פערשטאנען מיט'ן שכל, אז מען דארף זיך אפגעבען מיט עבודת הבורא, און איצט איז מיין תשוקה צו דיענען גאט אוים ריינע איבערצייגונג אז איך דארף און בין פערפליכטעט דאס צו טהאן.

שכל: אויב דיין ערקלעהרונג איז א ריכטיגע, נעהם זיך אן מיט כח איבערצוטראגען די ביטערקייט און ניט געשמאקען טעם פון מיין רעצעפט און הער זיך אויף שפייזען מיט די שלעכטע שפייזען, צו וועלכע דו ביזט געוואהנט.

נפש: און וואס רופסטו שלעכטע שפייזען, צו וועלכע איך בין געוואהנט?

שכל: איך מיין די שלעכטע מדות, די מיאוסע זיטען וואס דו בעזיצט זייט דו האסט אנגעפאנגען אויפוואקסען. שלעכטע מדות, מיאוסע אינסטינקטען זיינען אין דיר דא א סך, אבער דער עיקר זיינען צוויי, אז וועלכע די אנדערע זיינען אבהענגיג. די הויפט זאכען זיינען. ערשטענס: דאס ליעב האבען קער־פערליכע הנאות, ווי עסען, טרינקען און אנדערע זאכען וואס שטעלען צופרידען דעם קערפער, און צווייטענס: די נייגונג, דעם חשק וואס דו האסט צו שטעהן העכער פון אנדערע, צו הערשען איבער אנדערע. גאוה און הנאה. דיזע מדות ברייגנען דיך דערצו, אז דו זאלסט קריוודען די יעניגע וואס טהוען דיר גוטעס.

נפש: און וואס ברייגנט צו די דאזיגע מדות!? פון וואס דארף איך זיין אפגעהיט, אז איך זאל ניט בעזיצען קיינע שלעכטע מדות?

שכל: ניט עסען פיעל, ניט טרינקען פיעל, ניט שלאפען פיעל, ניט רוהען

פיעל, ניט ריידען פיעל, ניט פערברייינגען צופיעל אין געזעלשאפט, ניט פוצען זיך, ניט זוכען אויסצופיינען זיך, ניט וועלען געלויבט ווערען, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין די וואס זיינען מעהר פערמעגליך. עסען, טרינקען, שלאפען, און דאס גלייכען, דארף דער מענש נור אזוי פיעל וויפיעל עס איז נויטיג אויפצו־האלטען דעם קערפער, אבער ניט קיין קיין איבעריגס. די אנדערע דערמאהנטע מדות דארף מען אינגאנצען אויסמיידען. קנאה, צום ביישפיעל, קען ברייינגען דערצו, אז איינער זאל ביי אנדערע אוועקנעהמען זייער אייגענטהום מיט געוואלד. גאוה קען ברייינגען מבזה צו זיין אנדערע און ערנידריגען זיי. איז אויב דו ווילסט באמת אפצאהלען גאט פאר זיינע טובות, דערווייטער זיך פון אלעם וואס איך האב דיר געזאגט און נאכהער וועל איך דיר ווייטער לערנען.

נפש: אויפצוגעבען דיא אלע זאכען וועט מיר שווער זיין, מחמת איך בין שוין צופיעל איינגעוואהנט אין דעם. בעט איך דיר, לערען מיה, צייג מיר דעם וועג ווי אזוי איך זאל דאס קענען אויספיהרען אהן גרויסע שוועריגקייטען.

שכל: דו ווייסט דאך, אז א פערשטענדיגער, א קלוגער מענש וועט זיך לאזען אפשניידען א קראנקען גליעד, כדי די קראנקהייט זאל זיך ניט פער־שפרייטען אין אנדערע טהיילען פון זיין קערפער, ווייל ער פערשטעהט אז דער צער וואס ער וועט האבען ביים אפשניידען דעם איין אבר איז א קלייניגקייט אין פערגלייך מיט די יסורים וואס ער וועט דארפען איבערטראגען ווען מעהרערע אברים אין זיין גוף וועלען קראנק ווערען. אזוי זאלסטו אויך בעטראכטען די ביסעל אונאנגענעהמליכקייט וואס דו וועסט האבען פון דיין אפגעוואהנען זיך פון די מיאוסע מדות געגען די גרויסע צרות וואס דו קענסט האבען האלטענדיג זיך ביי זיי, און דאן וועט דיר גאר ניט שווער זיין צו שיידען זיך מיט די אלע דערמאהנטע זיטען.

נפש: און וואס פאר א גוטעס וועל איך געניסען, ווען איך וועל די דאזיגע זיטען אויפגעבען? און וואס וועט מיר שאדען אויב איך וועל זיך מיט זיי ניט שיידען?

שכל: אז דו וועסט ניט זיין אריינגעטהאן אין קערפערליכע, טהיערישע תענוגים, ניט זוכען קיין כבוד און ניט מקנא זיין, וועט דיין נשמה האבען רוה און וועסט פערשפארען זארגען פאר דער פינסטערער, שווארצער וועלט, וואס איהרע הנאות, איהרע באקוועמליכקייטען זיינען אויסגעמישט מיט טרויער, און די גוטעס וואס מען געניסט אין איהר זיינען ניט קיין שטענדיגע, נור זיי ווערען איבערגעהאקט, אויב ניט ביים לעבען איז נאכ'ן טויט. דאס וועט דיר ברייינגען צו דענקען מעהר און אנערקענען דיין אמת'ן רוה־פלאץ אויף יענער וועלט, און דו וועסט זיך בעמיהען צו קומען צום אמת'ן תכלית, צום פאלשטענדיגען גליק, וואס האט אין זיך קיינע שלעכטעס און ווערט ניט אפגעשניטען — די חיי עולם הבא. וועסטו זיך אבער האלטען ביי דיינע שלעכטע מדות, וועסטו שטענדיג האבען צו זארגען פון ניט קענען ערפילען דיינע פערלאנגען אויף דער וועלט און דו וועסט קיינמאל קיין רוה ניט האבען. און ווען דיר זאל געלינגען צו קריגען דאס וואס דו וועסט וועלען, איז דאך דאס נאך אלעמען גארניט. די אלע קערפערליכע תענוגים הבען קיין קיום, קיין בעשטענדיגונג, ווייל דאס מוז אהן ספק איבערגעהן צו אן אנדערען, און ניט די עולם הזה וועט ביי דיר פערבלייבען און ניט דו וועסט ערווערבען עולם הבא. בפרט, אז א מענש קריגט גאר קיינמאל ניט פולע בעפרידיגונג אין זיינע וועלטליכע פערלאנגען אדער

שטרעבונגען, ווייל ער וויל רק מעהר און מעהר, אם כן לוינט געוויס ניט צו זיין אריינגעטהאָן אין עולם הזה.

נפש: איך האָב פערשטאַנען דיין ערקלעהרונג און איך האָף אז די זאַכען מיט וועלכע מיר איז פריהער געווען שווער צו שיידען זיך, וועט מיר איצט זיין לייכטער. אָבער גיב מיר צו נאָך עפּעס, פון וועלכעם איך זאָל קענען לערנען ווי אזוי צו ערפילען מיין באַגעהר צו דיענען גאָט.

שכל: די הויפּט זאַך זאָלסטו זיך האַלטען ביי דעם כלל, אז דו דאַרפסט אויף זיך נעהמען די דיענסט פון דעם וואָס איז העכער פון דיר אויף אזוי פיעל ווי דו פערלאַנגסט אז א נידעריגער פון דיר זאָל דיך דיענען לויט די פּראָפּאָרציע פון די הויכקייט און נידעריגקייט, און דאָס וואָס דו ווילסט אז דער נידעריגער פון דיר זאָל פאַר דיר טהאָן אָדער ניט טהאָן, דאַרפסטו טהאָן אָדער ניט טהאָן פאַר דעם העכערען פון דיר.

נפש: ערקלעהר מיר דאָס דייטליכער.

שכל: נעהם זיך אין זינען די גוטעם וואָס דו געניסט פון גאָט, די אַלגעמיינע, וואָס דו געניסט צוזאַמען מיט אנדערע מענשען, און די פּערזענליכע, וואָס דו אַליין געניסט. דאַן שטעל זיך פאָר אז דו טהוסט די זעלבע טובות צו דיינעם א קנעכט, און מיט דאָס וואָס דו וואָלסט אין אזא פאַל פערלאַנגט פון דיין קנעכט אז ער זאָל דיר אָפּצאָהלען, מיט דאָס זעלבע צאָהל אָפּ דיין בעשעפער.

נפש: אין אַלגעמיין האָב איך די זאַך פערשטאַנען. אָבער זיי אזוי גוט און ערקלעהר עס מיר בפרט, מיט מעהר איינצעלהייטען.

שכל: דיא פּפליכטען פון א דיענער צו זיין ווירטה, כאָטש דיא טובות וואָס דער ווירטה טהוט מיט איהם זיינען קליין אנטקעגען די טובות וואָס דיין בעשעפער טהוט מיט דיר, זיינען פאָלגענדע:

ער זאָל דיענען בלויז איהם, דעם ווירטה אַליין, מיט רייד און מיט טהאַט. ער זאָל צו איהם זיין טריי, איבערגעבען און פלייסיג אין זיין ארבייט סאי אין די עפענטליכקייט און סאי ניט אין די עפענטליכקייט. ער זאָל פאַר איהם מורא האָבען און זיך שרעקען פאַר איהם צו יעדער צייט ווען ער איז אנוועזענד. ער זאָל זיין ערנידריגט און אונטערטהעניג זיין ווירטה אין זיין קליידונג און אויפפיהרונג. ער זאָל איהם עהרען און ערהויבען מיט'ן מויל און אין הארצען. ער זאָל איהם דאַנקען און לויבען בייטאָג און ביינאַכט און דערמאַהנען זיינע טובות מיט זיך אַליין און אין די עפענטליכקייט. ער זאָל דערצעהלען זיין ווירטה'ס שבחים און מעלות ווי עס קומט איהם און לויפען צו זיין דיענסט מיט שמחה און מיט א ריינעם געוויסען אויס ליעבע צו איהם און כדי צו האָבען ביי איהם חן. ער זאָל זיך דערנעהענטערען צו זיין ווילען און תמיד בעטען ביי איהם פערצייהונג אויף פעהלערען וואָס ער איז בעגאַנגען. ער זאָל שטענדיג מורא האָבען טאָמער ערפילט ער ניט דעם ווירטה'ס פערלאַנגען און היטען זיינע געבאָטען און דערווייטערען זיך פון דעם וואָס ער פערבאָט איהם. ער זאָל דעם ווירטה שעצען און אכטען, האַלטען זיינע טובות פאַר גרויס און רעכענען די מעשים וואָס ער, דער קנעכט, טהוט פאַר קליין אין פאַרגלייך מיט די גוטעם וואָס ער געניסט. ער זאָל זיך אַליין גרינג־שעצען נעגען די גרויסקייט פון זיין ווירטה און זיך בוקען פאַר איהם און זיך קניען מיט גרויס אונטערטהעניגקייט און ערנידערונג. ער זאָל זיך פערלאָזען אויף איהם מיט אַלע זיינע בעדערפניסע און אַלעס וואָס ער בעווילינט פאַר איהם, אננעהמען פאַר גוט.

מאכט ער איהם זאט, זאָל ער איהם דאנקען און לויבען, און אויב ער פערהונגערט איהם, זאָל ער אויך צופריעדען זיין און ליידען געדולדיג. ער זאָל איהם, דעם הארר, ניט פערדעכטיגען אין זיין אורטהייל און ניט האלטען זיינס א גזירה פאר אן עולה. ער זאָל זיך בעגוגענען מיט דעם וואס ער גיט איהם און איהם רעכטפערטיגען, ווען ער שטראָפט איהם. ער זאָל ארויסצייגען זיין קנעכטשאפט צו זיין ווירטה מיט די בעוועגונגען פון זיינע גליעדער און מיט זיין אויפפיהרונג. ער זאָל ניט טראכטען און ניט ריידען ניט דערמאָהנענדיג איהם אין זיין מחשבה אָדער מיט'ן מויל. זיינע אויגען זאָלען זיין געווענדעט נור אין זיין הארר'ס וועגען, זאָל הערען נור זיינע רייד, זאָל זיך ערנעהרען נור מיט דאָס וואָס ער שפייזט איהם, טראכטען נור וועגען זיין גרויסקייט און טהאָן נור אזעלכעם וואָס איז איהם לרצון. ער זאָל זיך פרעהען נור מיט זיין דיענען איהם און זיין בעגעהר זאָל זיין נור דאָס וואָס ער, דער הארר, בעגעהרט. ער זאָל לויפען נור אין זיין שליחות און זיך ניט אָפּשטעלען פאר קיין זאך אויסער פאר אזעלכעם וואָס איז איהם, דעם ווירטה, דערווידער. ער זאָל זיצען נור אין זיין הויז גרייט צו דיענען איהם, זאָל איהם האָבען אין זינען ווען ער לייגט זיך שלאָפען און ווען ער שטעהט אויף פון שלאָף און זאָל ניט געפינען קיין געמיטה בעפריעדיגונג נור אין איהם. נור דעם הארר'ס כעס זאָל איהם ענטמוטהיגען און ער זאָל בלויז האָפען אויף זיינע גענאָדען. ניט אין כעס זיין נור אויף דאָס וואָס ער, דער הארר, וויל מען זאָל זיין בייז און ניט גוטמוטהיג זיין נור צו דעם וואָס טהוט דעם ווירטה'ס ווילען. ער זאָל ניט נעהמען קיין זאך נור מיט זיין ערלויבנים און ניט געבען נור צו דעם וואָס דער ווירטה הייסט געבען.

און אזוי אין אלע זיינע טהאטען, אין אלע זיינע בעוועגונגען זאָל ער ניט ריהרען א פוס און ניט בעוועגען א שווארצאפּעל פון אן אויג געגען דעם ווילען פון זיין ווירטה, פון זיין הארר. ווען דער קנעכט פיהרט זיך אזוי איז ער א גוטער דיענער וואָס צאָהלט אָפּ זיין ווירטה פאר די טובות וואָס ער טהוט מיט איהם; פיהרט ער זיך ניט אזוי, איז ער דער היפּוך, דער קאָנטראַסט.

איצט האָב איך דיר פון די אלע זאכען אָנגעצייגט אויף א כלל מיט וואָס א דיענער קען צופריעדענשטעלען זיין ווירטה און דערפון האָסטו געגוג צו לערנען די איבעריגע פּפליכטען און זייערע קאָנטראַסטען. און אז אזוי דארף א קנעכט צופרידענשטעלען זיין הארר, וואָס זיינע טובות זיינען נאך אלעמען קליינע, קענסטו שוין פערשטעהן וואָס פאר א פּפליכטען דו האָסט צו גאָט פאר זיינע פיעלע און גרויסע טובות און חסדים וואָס ער טהוט מיט דיר.

פרק ח'

זאָגט ווייטער דער נפש צום שכל:

איך האָב גענוג פערשטאַנען אלעס וואָס דו האָסט מיר געזאָגט און ערקלעהרט, אָבער ערקלעהר מיר דייטליכער מיינע פּפליכטען צו דיענען גאָט מעהר ווי אנדערע.

ענטפערט דער שכל:

עס זיינען דאָ איינצעלנע פערזאָנען וואָס זיינען מחויב צו דיענען גאָט מעהר ווי אנדערע איינצעלנע פערזאָנען און אויך גרופּעס מענשען וואָס דארפען איהם דיענען מעהר ווי אנדערע גרופּעס. דאָס איז געווענדט לויט די טובות

וואָס איינצעלנע אָדער גרופּעס געניסען. די טובות וואָס די רעדעווודיגע (מענשען) געניסען פון גאָט זיינען איינגעטהיילט אין פיער קלאסען. ערשטענס, די געטליכע אלגעמיינע טובות צו דעם גאנצען כלל מענשהייט דערמיט וואָס ער האָט זיי געבראכט אויף דער וועלט א יש מאין, עקזיסטירענדע וועזענס געשאַפען פון גאָר ניט, און דאָס וואָס ער ערנעהרט זיי און טהוט מיט זיי פיעל גוטעס, אזוי ווי מיר האָבען ארומגעשמועסט אין צווייטען שער פון דיזען ספר. דערפאר דארפען מענשען דיענען גאָט אז אלגעמיינע דיענסט. זיי זיינען דערפאר אלע אין כלל מחויב מקיים צו זיין די מצוות און די לעהרעס, וועלכע דער שכל איז מחייב אז מען דארף זיי אָפּהיטען און מען וואָלט זיי אָפּגעהיט, ווען אפילו זיי זאָלען ניט דערמאָהנט ווערען אין דער תורה. דאָס זיינען אזעלכע געבאָטען וואָס זיינען אָפּגעהיט געוואָרען פון אדם, חנוך, נח און זיינע קינדער און אנדערע גוטע מענשען ביז משה רבנו ע״ה. און ווער עס היט אָפּ די דאָזיגע מצוות ניט בלויז ווייל דער שכל דיקטירט איהם אזוי, נור ער האָט אויך איז זינען צו דיענען דערמיט גאָט, וועט איהם גאָט דערפאר אָפּצאָהלען מיט בעזונדערע טובות מעהר ווי אנדערע מענשען אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אזוי ווי אברהם אבינו וואָס גאָט האָט צו איהם געזאָגט: ״אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאד״ — איך בין דיין שיטצער אויף דער וועלט און דיין שכר וועט זיין פיעל לעולם הבא. און ווער עס טהוט דעם אויבערשטען דערווידער טראָץ די טובות וואָס ער געניסט פון איהם, פאַלט ארונטער פון דער מדרגה פון רעדעווודיגע צו דער מדרגה פון א חיה וואָס קען ניט רעדען. יענער איז, הייסט עס, קיין מענש ניט, און זיין סוף וועט זיין ווי דער סוף פון א בהמה, ווי עס ווערט געזאָגט אין תהלים ל״ז: „ואויבי ה׳ כיקר כרים״ — גאָט׳ס פיינד זיינען אזוי ווי פעטע אָקסען, וואָס מען קאָרמעט זיי גוט, כדי ברייגגען זיי צו דער שחיטה. אזוי וועלען די רשעים האָבען זייער ביטערען סוף אויף יענער וועלט.

צווייטענס, זיינען די טובות וואָס דער אויבערשטער טהוט מיט א פאָלק פון פעלקער אָדער א נאציאָן פון נאציאָנען, אזוי ווי ער האָט געטהאָן גוטעס מיט די אידען, וואָס ער האָט זיי ארויסגענומען פון שקלאפעריי פון מצרים און זיי געבראכט אין לאנד כנען, זאכען וואָס ער האָט געטהאָן בלויז פאר זיי, פאר די אידען, אָבער ניט פאר אנדערע. דאריבער איז אויף דעם פאָלק ישראל ארויפגעלייגט געוואָרען א חוב צו מקיים זיין אויך געהערטע מצוות, מצוות וואָס זיי האָבען געהרט פון משה רבנו, אָבער דער שכל וואָלט ניט מחייב געווען מען זאָל זיי טהאָן, ווי, למשל, ציצית, שעטנז און דאָס גלייכען. און די וואָס היטען אויך אָפּ די דאָזיגע סאָרטען מצוות פון גאָט׳ס כבוד וועגען, טהוט ער זיי בעזונדערע טובות אויסער די אלגעמיינע וואָס ער טהוט מיט אלע מענשען, אזוי ווי מיר ווייסען פון שבט לוי, וואָס האָבען זיך איינגעשטעלט פאר גאָט׳ס כבוד בעת די אידען האָבען געמאכט דעם עגל, האָט ער זיי דערפאר ערוועהלט פון די אנדערע שבטים זיי זאָלען איהם בעדיענען אין משכן, און האָט בעשטימט אהרן און זיינע קינדער פאר כהנים, און זיי מזכה געווען מיט בעזונדערע מצוות אויסער די מצוות, וואָס זיינען געגעבען געוואָרען צו דער גאנצער אידישער נאציאָן, פאר וועלכעם ער האָט זיי בעשטימט א בעזונדערע פערגיטיגונג לעולם הבא.

דריטענס, זיינען די טובות וואָס דער בעשעפער טהוט צו איין פאמיליע בעזונדער, אזוי ווי די כהנים און לויים, וואָס זיינען פארבליבען כהנים און לויים

לדורות, אדער אזוי ווי די משפחה פון דוד המלך, פון וועלכע עס האט זיך גע־צויגען א קעניגליכע דינאסטיע. אויף דיזע ליגט א פליכט צו דיענען גאט מעהר ווי אנדערע, און עס זיינען טאקי דא פיעלע געבאטען בלויז פאר כהנים און מלכים. און היטען זיי אפ דאס וואס זיי דארפען אפהיטען, ווערען זיי בעלוינט אי אויף דער וועלט, אי אויף יענער וועלט; ווען אבער ניט, ווערען זיי געשטראפט, אזוי ווי מיר וויסען פון קורח, וועלכער איז געווען א לוי, און האט געהאט אזא מיאוס'ן סוף דערפאר וואס ער האט ניט ערפילט זיינע פפליכטען אלס לוי.

דער פיערטער סארט טובות זיינען די וואס גאט טהוט מיט אן איינצעלנעם מענשען אויסגעשלאסען פון זיין משפחה, פאלק און די מענשהייט בכלל, אזוי ווי, למשל, א נביא, אן ערוועהלטער הערשער, א חכם און דאס גלייכען. דיזע פון גאט געבענשטע, וואס האבען זוכה געווען צו אזעלכעם וואס אנדערע בע־זיצען ניט; דיזע אויסנאהמען פון כלל און פון זייערע אייגענע משפחות, דארפען דיענען גאט מעהר ווי אלע אנדערע און דארפען איהם דאנקבאר זיין מעהר ווי אלע אנדערע פאר די בעזונדערע גענאדען וואס דער בעשעפער טהוט מיט זיי.

פאר דיזע פיער־ערליי טובות וואס מיר האבען אויסגערעכענט זיינען מענשען מחויב צו דיענען גאט, און וואס מעהר דער בעשעפער טהוט א מענשען גוטעס, אלץ מעהר איז דער מענש פערפליכטעט צו איהם, צו דיענען איהם. א ראיה קענען מיר נעהמען פון מעשר. די תורה האט אנגעזאגט אז מען זאל געבען מעשר פון תבואות. פיעל תבואה איינער נעהמט ארונטער פון זיינע פעלדער, זאל ער א צעהנט חלק דערפון אוועקגעבען די לויים. איז דער וואס גאט האט איהם געגעבען הונדערט מאס תבואה האט געדארפט אוועקגעבען צעהן מאס, און דער וואס גאט איהם געגעבען צעהן מאס, האט געדארפט אוועקגעבען נור איין מאס. און ווען דער ערשטער זאל געבען ניין און א האלב מאס און דער צוויי־טער — איין מאס, וועט דער ערשטער געשטראפט ווערען און דער צווייטער וועט קריגען שכר, כאטש ער האט געגעבען א סך וויניגער פון ערשטען. דאס איז צוליעב דעם, ווייל פאר דער טובה וואס ער האט גענאסען פון אויבערשטען, האט ער איהם גענוג אפגעצאהלט, בעת דער ערשטער, וואס האט געהאט הונ־דערט מאס תבואה האט פראפארציאנעל ניט אויסגעדריקט גענוג זיין דאנק־בארקייט.

אזוי איז אויך מיט אנדערע זאכען. דער וואס האט א זוהן איז מחויב אפצודיענען גאט דערמיט וואס ער טהוט גאט'ס רצון און איז דעם קינד מל און לערנט איהם תורה; האט ער אבער ניט קיין זוהן, פאלען פון איהם ארונטער די דאזיגע מצוות. ווען א מענש איז קראנק, פאלט פון איהם ארונטער די פפליכט פון די מצוות וואס ער קען ניט טהאן קראנקערהייד, אלץ צוליעב דעם זעלבען שכל, אז וואס מעהר גוטעס דער מענש געניסט אלץ מעהר דארף ער דיענען גאט, און געניסט ער וויניגער, פאלען פון איהם ארונטער געוויסע פפליכטען און עס קומט איהם ניט קיין שטראף.

זאגט ווייטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו, שכל, האסט מיר געזאגט און איך פיהל זיך ניט צו זיין אימשטאנד אפצוצאהלען מיינע שולדען צום בעשעפער פאר די אלגעמיינע גוטעס וואס ער טהוט מיט אלע מענשען בכלל און פאר די

ספּעציעלע טובות וואָס ער טהוט מיר בעזונדער — אודאי ניט. ווארום אויב אפילו איך וויל איהם אָפּצאָהלען מיינע שולדען, קומט מיר באַלד ארויף אויפ'ן געדאנקען, אז ווען איך וועל דאָס האָבען אָפּגעטהאָן זאָל איך דערפאר גופא, פאר אָפּצאָהלען דעם בעשעפער זיין חוב, קריגען נאָך גוטעס. אזוי איז ווען איך פאָלג אויס זיינע געבאָטען אלס געצאָהלט פאר זיינע גנאדען, און אזוי אויך ווען איך דאנק איהם, האָב איך אלץ אין זינען צו פערלאנגען אז די גוטעס וואָס איך גענים זאָל ניט אויפהערען און איך זאָל קריגען נאָך מעהר גוטעס. אזא דאנק אָדער אָפּצאהלונג פאר א טובה מיט דער כונה צו קריגען דערפאר א גרעסערע טובה, פערשטעה איך, איז ניט גענוג, און איך דארף קריגען א לעקציאָן וואָס זאָל מיר פיעל וויינִיג לערנען ווי אזוי צו דיענען גאָט מיט א ריינעם געווּיסען און דאָס דיענען איהם זאָל זיין א שטענדיגעס.

ענטפערט דער שכל:

דאָס וואָס דו, נפש, בעקלאָגסט זיך, אז דו האָסט ניט די ריכטיגע כונה אין דיענען און דאנקען דיין גאָט, אז ריידען רעדסטו ווי א דאנקבארער און דיין כונה איז פון א בעטער וואָס פערלאנגט מעהר, קומט פון דריי מדות וואָס דו האָסט אין זיך. ערשטענס, ווייל דו האָסט זיך צופיעל ליעב און דו זוכסט אלץ צו האָבען מעהר פארגעניגענס. צוליעב דיין פארגעניגען לוסט, ועסטו ניט א טראָט טהאָן א טריט צו גאָטעס־דיענסט אָדער צו דיענען אימיצען אנדערש אהן דער כונה, אז דו זאָלסט אליין דערפון הנאה האָבען. האָב איך דיר שוין פריהער געזאָגט, אז דו דארפסט זיך סטארען ווי ווייט מעגליך אָפּצוגעוואוינען זיך פון דער דאָזיגער מדה.

דיין צווייטע שלעכטע מדה איז, וואָס דו פערשטעהסט ניט גענוג די חסדים וואָס דער בעשעפער טהוט מיט דיר און דו דענקסט, אז דו קריגסט פון איהם קיין טובה סיידען דו בעטסט איהם. דאָס איז אָבער ניט ריכטיג. דער בעשעפער האָט נאָך פריהער, איידער דו האָסט ביי איהם געבעטען, געטהאָן מיט דיר פיעל חסדים, וואָס דו ווייסט און וואָס דו ווייסט ניט, ווייל עס קען זיין אז דאָס וואָס דו בעטראכסט פאר שלעכט, איז דוקא פאר דיר גוט. ווען דו נעהמסט דאָס אין אכט; ווען דו פערטרייבסט דעם געדאנק, אז גאָט טהוט דיר גוטעס, נור דאמאלס ווען דו בעטסט איהם; ווען דו בעטראכסט, אז ער האָט דיר געטהאָן טובות איידער דו האָסט איהם געבעטען, איידער דו האָסט גאָר געקענט בעטען, איידער דו האָסט שכל געהאט צו בעטען, דאן וועט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם זיין מיט דער געהעריגער כונה און דאן, אז דו וועסט מיט דיין דיענען איהם און דאנקען איהם ניט אין זינען האָבען קיין ווייטערע טובות, וועסטו מעהר בערעכטיגט זיין צו מעהר טובות.

די דריטע שלעכטע מדה, וואָס דו בעזיצסט איז, וואָס דו קענסט ניט זיך אליין און דו בעטראכסט ניט דיין נישטיגקייט. דו בעדענקסט זיך ניט פון וואנען דו קומסט, וואָס דו ביזט ביי דיין לעבען און וואָס דו וועסט זיין נאָך דיין טויט. דו בעטראכסט זיך פאר א וועזען וואָס איז בערעכטיגט דערהויבען צו ווערען און געניסען אַלעס גוטעס, און דו הערסט ניט אויף צו וועלען און פערלאנגען. וויפיעל דו האָסט, ווילסטו אלץ מעהר, ווייל נאָך דיין פאַלשען חשבון קומט עס דיר, און דו זעהסט ניט איין, אז דער בעשעפער איז בערעכטיגט צו אַלע מעגליכע דיענסטע פון דיר. אז דו דיענסט איהם, מיינסטו אז דו טהוסט מיט איהם א גרויסען חסד, כאָטש דו ווייסט אז דו דארפסט אָנקומען צו איהם

און ניט ער צו דיר. ווען אָבער דו וועסט זיך ארויסשלאָגען די דאָזיגע נארישקייט פון דיין מח און דו וועסט קוקען אויף אַלעס מיט אָפענע אויגען און פער־שטעהן אז דיין בעשעפער האָט דיר אין זינען און וויים בעסער ווי דו וואָס פאר דיר איז גוט און וואָס ניט, דאַן וועסטו צופריעדען זיין מיט דעם וואָס ער גיט דיר און דו וועסט איהם פאר אַלעס דאנקען מיט'ן גאַנצען הארצען. ווען דו האָסט אין זיך די דאָזיגע מדה, וועסטו ניט לייגען קיינע האָפנונגען אויף זאכען וואָס קענען דיר אָפּוועלנדען פון אנערקענען גאָט'ס חסדים און בע־צאָהלען איהם דערפאר. דו וועסט דאַן וויסען, אז דאָס וואָס דיר קומט, וועסטו אונבעדינגט קריגען, און וועסט ניט זוכען קיין בעלוינונג פאר דיענען גאָט אָדער דאנקען איהם.

און דאָס וואָס דו פערלאנגסט אז איך זאָל דיר לערנען פיעל ווייניג און ניט ארויפלייגען אויף דיר קיינע שוועריגקייטען אין דעם ענין פון דיענען גאָט, וועל איך דיר זאָגען די עיקרים, די הויפּט זאכען, וואָס אָהן זיי קען מען ניט יוצא זיין אין גאָטעס דיענסט און דאנקבארקייט צו איהם פאר זיינע טובות. דיעזע זיינען דאָ צעהן, ווי פאָלגט:

א מענש זאָל גאָט'ס טובות ניט מאכען פאר קיין סבה, קיין אורזאך צו זיין איהם דערווידער. למשל, ווען איינער ווערט רייך, זאָל די רייכטהום איהם ניט ברייננגען צו גאוה.

ער זאָל אין אלע צייטען דערמאָהנען די גוטעס מיט'ן מויל און דאנקען גאָט און לויבען איהם דערפאר אי מיט'ן מויל, אי אין הארצען.

די טובות זאָלען ביי איהם זיין אָנגעלייגט און ער זאָל ניט נידערשעצען זיי.

ווען א טובה קומט איהם דורך א מענשען, זאָל ער ניט דענקען אז דער מענש האָט עס איהם געטהאָן, נור בעטראכטען דעם בעל טובה אלס א שליח פון גאָט.

ער זאָל זיך ניט בעריהמען און עס זאָל איהם אפילו אויפ'ן געדאנקען ניט קומען אז ער האָט עטוואָס גוטעס גענאָסען דורך זיין אייגענעם כח אָדער חכמה, אָדער אז ער האָט עס, ווייל ער האָט עס פערדיענט פאר זיינע גוטע מעשים.

ער זאָל אויך ניט דענקען, אז ווען ער וועט זיך די מיה געבען וועט די גוטעס אָנהאלטען און עס וועט אויסמיידען וועט ער וועט עס פערנאכלעסיגען. ער דארף וויסען אז דאָס וועגדט זיך ניט אָן איהם, נור אָן גאָט און זיין מיה און סטאראניע קענען ניט העלפען, ווען דער ווילען פון אויבערשטען איז אנדערש.

ער זאָל ניט פעראכטען דעם יעניגען וואָס קריגט ניט די זעלבע טובות וואָס ער. דער רייכער, למשל, דארף ניט פעראכטען דעם ארימאן און דענקען אז ער האָט ערוואָרבען רייכטהום, ווייל גאָט האָט איהם ליעב און יענער האָט עס ניט, ווייל גאָט האָט איהם פיינט. ווארום ער קען ניט וויסען. עס קען גאר זיין, אז דער בעשעפער גיט איהם עשירות, כדי צו שטעלען איהם צו פּראָבע אויב ער וועט ארויסצייגען די בייזע מחשבות וואָס ער האָט פערבארגען אין זיין הארצען, און אויב דער זינדיגער מענש טהוט דאָס טאקי, און ווען ער ווערט רייך צייגט ער זיך ארויס אין זיין ריכטיג געשטאַלט, קען קיין ספק ניט זיין, אז דער וואָס איהם געהט ניט גוט איז ביים אויבערשטען דוקא מעהר בעליעבט.

דעם מענשענ׳ס הארץ, זיין כונה דארף זיין גאנץ מיט גאט. ווען ער טהוט עפּעס פון גאט׳ס וועגען, זאָל ער דערביי ניט האָבען קיינע אנדערע אבזיכטען, און ווען גאָט טהיילט איהם איין גוטעס און ער, דער מענש, טהוט ניט מעהר מעשים טובים ווי פריהער און דאנקט איהם ניט מעהר, זאָל ער לכל הפּחות פערבלייבען ביי די פריהעריגע און ניט ערגער ווערען, און ניט אפּווענדען זיינע געדאנקען פון בעשעפער.

ער זאָל שטענדיג קוקען אויף ניעדעריגערע פון איהם, ניט אויף העכערע אָדער גרעסערע אין רייכטהום. וואָס אנבעלאנגט צו דיענען גאָט, זאָל ער, פערקעהרט, קוקען אויף העכערע פון איהם, אויף פרימערע, און זיך סטארען צו קומען צו זייער מדרגה. ער טאָר ניט קוקען אויף קלענערע פאר איהם אין דיזען פאך און בעטראכטען זיך אלס צדיק געגען זיי.

דאָס וואָס דער בעשעפער פערבאָרגט זיין כעס פון א זינדיגען מענשען און ער שטראפט איהם ניט, זאָל ביי איהם ניט אנגענומען ווערען, אז ער איז שוין בעוואָרענט פון אן עונש. ער זאָל ניט זאָגען: אז גאָט שטראָפט מיך ניט, מעג איך שוין ווייטער זינדיגען.

אַט די צעהן אנגעגעבענע הויפּט פּונקטען, ווייסען מיר פון דער געשיכטע פון דורות פאר אונז און פון דער געגענווערטיגער צייט, אז ווען זיי ווערען ניט אָפּגעהיט, ברייגנט עס מענשען אראפּצוגעהן פון דרך הישר און זינדיגען געגען בעשעפער. מיר ווייסען אז מענשען זיינען פערדארבען צוליעב פיעל גוטעס וואָס דער אויבערשטער האָט זיי געגעבען און צוליעב דעם וואָס זיי האָבען ניט אָפּגעהיט די צעהן פריהער געזאָגטע כללים.

מיר ווייסען דאָס פון די נביאים פון אלע דורות, אז דער געגענזאַץ פון די דאָזיגע פּונקטען אָדער כללים איז שטענדיג דער הויפּט פאקטאָר צו פערדאָרבען די לעהרע פון דיזען שער, מיט וועלכען מיר בעצוועקען צו ברייגנען מענשען צו ריינע און אויפריכטיגע גאָטעס דיענסט. און ווער עס האָט ספּעציעלע טובות פון בעשעפער און ער קען איהם ניט דיענען מעהר, זאָל וויינינ־סטענס אָפּהיטען די צעהן עיקרים, וואָס איך האָב דערמאָהנט, מיט א ריינעם געוויסען און דאָס וועט איהם ברייגען צו בערעכטיגונג צו נאך בעזונדערע גוטס פאָר איהם אליין, אויסער די אלגעמיינע גענאָדען וואָס דער בעשעפער טהוט מיט דער מענשהייט בכלל.

און ווען דער אויבערשטער וועט ביי איהם די גוטעס אוועקנעהמען, וועט עס זיין צוליעב איינע פון די צוויי אורזאַכען: ענטוועדער כדי אָפּמעקען דורכ־דעם א זינד פון פריהער, אָדער כדי אָפּצוגעבען איהם דערפאָר שכר לעולם הבא. וואָס דאָס איז פיעל בעסער און טהייערער ווי די גוטעס וואָס א מענש האָט דאָ, אויף דער וועלט.

פרק ט׳

זאָגט ווייטער דער נפש הבהמית, דער טהיערישער אינסטינקט:

דו, שכל, האָסט זיך גענומען די מיה צו היילען מיך און דיר איז דאָס געלונ־גען. דו האָסט מיר מיט דיין גרויסען ליכטיגען פערשטאנד איבערצייגט אין וואָס מיין רפואה בעשטעהט און דו האָסט פון מיר ארונטערגענומען די פינסטערע

נארישקייט און אומוויסענהייט. אבער איין פראגע, אן אנגעוועהטאגטע פראגע, וואס קען מיר שאדען צו גאטעס־דינסט, איז ביי מיר פערבליבען. אויב דו וועסט נאך מיך אויסקורירען דערפון אויך און אוועקנעהמען פון מיר די זארג וואס איך קען די דאזיגע פראגע ניט פערענטפערען, דאן וועל איך פריי זיין פון דאס ערגסטע און וועל זיין נאהענט צו א פאלשטענדיגע היילונג.

שכל: און וואס איז דאס אזעלכעס?

נפש: די פראגע וואס עגבערט מיין מח איז וועגען הכרח און חפץ, וועגען צוואנג און אייגענער ווילען. אין די כתבי הקודש, אין די היילינע שריפטען זיינען דא פסוקים וואס ציינען אז דער מענש איז ניט קיין בוחר, קיין אויס־קלייבער צו טהאן וואס ער וויל, נאר אלע זיינע מעשים קומען בהכרח, דורך צוואנג. ער איז אלעס געצוואונגען צו טהאן לויט די גזירה און ווילען פון גאט, וועלכער רעגיערט די גאנצע שאפונג פון דער וועלט. אזוי ווערט געזאגט אין פסוק: "כל אשר חפץ ה׳ עשה בשמים ובארץ" — אלעס וואס גאט וויל טהוט ער אויפ׳ן הימעל און אויף דער ערד. אדער דער פסוק: "מי זה אמר ותהי, ה׳ לא צוה; מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" — ווער האט עפעס געזאגט און עס איז געווארען אויב גאט האט ניט געהייסען, און ווער זאגט עס, אז שלעכטעס און גוטעס קומען ניט פון אויבער־שטענס מויל? אדער דער פסוק: "אם ה׳ לא יבנה בית, שוא עמלו בוניו בו" — אויב גאט וועט ניט בויען א הויז, איז אומזיסט די מיה פון די בויער. עס זיינען דא נאך פסוקים וואס זאגען, אז קיין זאך ווערט ניט געטהאן אהן בעשעפער און קיין זאך בעוועגט זיך ניט אהן זיין היילינען רצון. מחקרים האלטען אויך אזוי, אהן מיינונגס־פערשידענהייטען. קומט אבער די תורה אליין און קריגט אויף דעם און זאגט אונז פונקט דעם היפוך, אז די בחירה איז ביים מענשען, אז ער קען טהאן זאכען מיט זיין אייגענעם רצון און דאריבער איז ער בערעכטיגט צו שכר פאר גוטע טהאטען און עס קומט איהם א שטראף פאר שלעכטע מעשים.

די תורה זאגט: "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים" — זעה, איך לייג דיר פאר לעבען און גוטעס, און טויט און שלעכטעס, און דו זאלסט זיך אויסקלייבען דאס לעבען, הייסט דאך דאס, אז די ברירה איז ביים מענשען און ער קען טאהן ווי און וואס ער וויל. אין איוב ווערט געזאגט: "כי פועל אדם ישלם לו" — די טהאט פון מענשען בעצאהלט איהם. טהוט ער גוטעס, ווערט ער בעלוינט מיט גוטעס, און טהוט ער שלעכטעס, קריגט ער בעצאהלט שלעכטעס. און פון אלעס וואס ווערט געזאגט אין אונזער תורה אין דעם ענין פון מצוות און עברות, שכר און עונש, זעהט מען אז אזוי איז דאס, אז דעם מענשען׳ס מעשים זיינען אין זיין אייגענעם רשות, אז ער קען טהאן וואס ער וויל און גאט׳ס כבוד איז ריין פון צווינגען דעם מענשען צו זיינע טהאטען, גוטע אדער שלעכטע, און ער איז ניט פעראנטווארטליך פאר דעם מענשען׳ס מעשים טובים אדער מעשים רעים. אט די סתירה, דער ווידערשפרוך אין די פערשיעדענע פסוקים איז מיר שווער צו פערשטעהן, און אויב די דאזיגע אנגעוועהטאגטע פראגע קען פארענטפערט ווערען; אויב עס איז דא א רפואה צו היילען מיין געוויסען דערפון, זאל מיך גאט היילען דורך דיר.

ענטפערט דער שכל:

דער ווידערשפרוך אין די פסוקים, וואס דו זאגסט, איז ניט שווערער צו פארענטפערען ווי די ווידערשפרוכען וואס מיר זעהען אין דער פראקטיק אין די

מעשים פון מענשען. מיר זעהען אז צייטענווייז טהוט א מענש וואס ער וויל און ווי ער וויל און אפטמאל קומען זיינע טהאטען ארויס ניט לויט זיין ווילען און אבזיכט. דאס לערנט דיך, אז דער בעשעפער האט די ממשלה איבער'ן מענשען און דער מענש איז געבונדען אונטער זיין רצון, וויל ער, בינדט ער איהם אפ און לאזט איהם טהאן וואס ער וויל, און וויל ער, פערהינדערט ער איהם דורכצופיהרען זיין פערלאנג. מיר זעהען דאס אויך אין די בעוועגונג פון מענשען'ס צונג, זיין געהער און זעה־קראפט. ניט שטענדיג רעדט א מענש דאס וואס ער האט בדעה צו רעדען, און אמאל הערט ער דאס וואס זיין הארץ גלוסט צו הערען און זעהט וואס ער וויל זעהן, און אמאל קומען פאר הינדערונגען און דער מענש קען ניט הערען און זעהן דאס וואס ער גארט, דאס וואס ער האט חשק צו הערען אדער זעהן. זעהען מיר דאך אין פראקטישען לעבען, אז די בחירה איז ניט ביים מענשען, דאך זעה איך נאכהער אז שכר און עונש קומט דעם מענשען לויט זיינע מעשים. איז דאך אויך די זעלבע פראגע: ווי באלד אין פראקטישען לעבען איז דער מענש ניט פעראנטווארטליך פאר זיינע מעשים; ווי באלד אז ער טהוט אפטמאל זאכען געגען זיין ווילען, טא ווארום זאל בעלוינונג אדער שטראף גערעכנט ווערען לויט זיינע טהאטען? איז אויב מען קען פערענטפערען דיזע פראגע, קען מען אויך פערענטפערען די סתירות וואס דו פרעגסט אויף די פסוקים.

וועגען דיזען ענין זיינען שוין אנגעגאנגען דעבאטען צווישען חכמים, וועלכע האבען געזוכט צו פערענטפערען די פראגע. איז דא א דעה, אז אונז דאכט זיך בלויז אז מענשען האבען אפטמאל קיין דעה איבער זייער אייגענעם ווילען; אין אמת'ן אבער זיינען מענשליכע טהאטען, גוטע און שלעכטע, ביי איהם אין די הענד און ער טהוט ווי ער וויל און ווי ער קען לויט זיין פעהיגקייט און מאכט. דער בעשעפער האט דערמיט גאר ניט צו טהאן און אין דיזען פרט איז דער מענש בעל הבית איבער זיך. דאריבער איז זעלבסטפערשטענדליך, אז עס קומט איהם שכר פאר גוטע מעשים און אן עונש פאר טהאן שלעכטעס.

אנדערע ווילען האבען, אז אלע מענשליכע טהאטען און אלע געשעהעניסען זיינען אין די הענד פון בעשעפער. זיי זאגען, אז אלע פאסירונגען פון דער וועלט, סאי מיט מענשען, סאי מיט אנדערע זאכען, זיינען אין רשות פון השי"ת. געפינען זיך שטענדיג אונטער זיין קאנטראל און טרעטען ניט אפ אפילו א האר פון זיין השגחה. די קלענסטע זאך אזוי גוט ווי די גרעסטע איז אונטערווארפען דעם ווילען פון גאט און אהן זיין ווילען קען קיין זאך געשעהן. און אז מען האט דיזע חכמים געפרעגט וועגען דעם ענין פון שכר ועונש, ווייל נאך זייער שיטה איז דאך אומפערשטענדליך פארוואס זאל א מענש קריגען שכר פאר גוטע מעשים און געשטראפט ווערען פאר שלעכטע, האבען זיי געענטפערט: בעלוינונג און שטראף ווייסען מיר ניט וואס דאס איז. מיר בעגרייפען דאס ניט. מיר פערשטעהען ניט ווי גאט'ס משפט געהט אן, אבער גאט איז אימער דער גערעכטער און טהוט ניט קיין עולה. ער איז בעגלויבט, אז ער צאהלט מיט גוטעס פאר גוטעס און מיט שלעכטעס פאר שלעכטעס, כאטש אונזער פערשטאנד איז צו שוואך צו בעגרייפען די זאך ריכטיג. זיין גערעכטיגקייט און זיינע חסדים זיינען אפענבאר און מען זעהט זיי אזוי פיעל, אז מען קען איהם ניט חושד זיין אז ער זאל ח"ו טהאן אומרעכט.

אנדערע חכמים ווידער האבען אנגענומען די פאריגעביידע דעות און זיי זאגען, אז עס זיינען דא זאכען וואס דער מענש איז געצוואונגען צו טהאן אדער

ניט טהאָן לויט דעם רצון פון בעשעפער, און זאכען וואס דער מענש האט דעם אויסוואהל צו טהאָן אָדער ניט טהאָן. אָבער ווען א מענש זאָל זיך פערטיעפען אין דיזען ענין אָנגעהמענדיג וועלכע שיטה עס איז, מוז עס איהם ברייננען צו זינד. עס טויג דאריבער ניט צו טראכטען אין דעם צופיעל און דער בעסטער וועג, האָבען יענע חכמים געזאָגט, איז אנצונעהמען ביידע דעות, אז עס זיינען דאָ זאכען וואס זיינען אין די הענד פון גאָט און זאכען וואס זיינען אויסשליסליך אין די הענד פון מענשען. מען דאַרף גלויבען, אז מעשים טובים און מעשים רעים, גוטע און שלעכטע טהאטען זיינען שטענדיג אין רשות פון מענשען און עס איז נור געווענדט אז זיין ווילען צו טהאָן זיי אָדער ניט טהאָן, פאר וועלכעס ער וועט קריגען שכר אָדער עונש. די דאזיגע אמונה וועט דעם מענשען ברייננען צו סטארען זיך ווי וויים מעגליך פון זיין אייגענע טובה וועגען, כדי צו געניסען פון ביידע וועלטען, און וואס אנבעלאנגט צו וועלטליכע זאכען אויסער מצוות און עברות, דאַרף דער מענש גלויבען און האָבען בטחון, אז אלעס איז אונטער גאָט'ס ממשלה, אז גוטעס און שלעכטעס קומען נור פון דער גזירה פון בעשעפער און זיין רצון. מען דאַרף דעריבער אין זינען האָבען, אז דער בורא, ב"ה, קען האָבען א שטארקע טענה צום מענשען, ווען ער איז ניט מקיים זיינע פערזאגען, ווייל אין דעם פּרט איז דאָך די בחירה ביים מענשען און עס איז אין זיין רשות אויפ־צופיהרען זיך גוט אָדער שלעכט; אָבער דער מענש קען קיינע טענות ניט האָ־בען צו גאָט.

און דיזע שיטה איז נעהענטער צום ריכטיגען וועג ווי די וואס מיר האָבען פריהער דערמאָהנט. אָבער דער אמת איז, אז מיר מוזען צוגעבען, אז אונזער ניט וויסען די ריכטיגקייט אויב די בחירה איז ביים מענשען אָדער ניט, איז צו־ליעב דעם, ווייל מיר מענשען האָבען ניט גענוג פארשטאנד און אונזער שכל איז צו שוואך צו פערשטעהן א זאך וואס בעלאנגט צו דער חכמה פון השי"ת. און מיר דאַרפען גלויבען, אז אונזער אונוויסענהייט אין דיזען ענין איז איינע פון די טובות וואס דער בעשעפער טהוט מיט אונז, און ווען עס וואלט פאר אונז בעסער געווען צו וויסען דעם סוד אויב די בחירה איז ביי אונז און מיר קענען טהאָן זאכען לויט אונזער אייגענעם ווילען אָדער מיר ווערען אין אלעם קאנטרא־לירט פון הימעל, וואלט דער בעשעפער דאס אונז מגלה געווען.

א ביישפּיעל דערצו קענען מיר געבען פון דעם וואס מיר זעהען, אז איינער וואס האָט שוואכע אויגען קען ניט קוקען אויף די ליכט פון דער זונן סיידען ער זאָל די אויגען פערשטעלען מיט עפּעס א דינע מאטעריע, און וואס שוואכער די אויגען זיינען, אלץ דיקער דאַרף זיין די מאטעריע וואס פערשטעלט זיי, כדי צו קענען קוקען אויף דער שיין פון דער זונן און עס זאָל פאר'ן מענשען זיין בעסער. דאס זעלבע איז אויך מיט די ענינים וואס זיינען פון אונז פערבאָרגען. מיר זיינען צו שוואך צו בעגרייפען זיי, האָט זיי דער בעשעפער פערדעקט פון אונזער טובה וועגען. און וואס דער פערשטאנד ביי א מענשען איז שארפער, וואס מעהר ער קען משיג זיין, אלץ דינער איז דער צודעק, אלץ וויינינגער זיינען די פערבאָר־גענע זאכען פון איהם פערבאָרגען און ער בעגרייפט מעהר פון אנדערע.

און ווידער זעהען מיר אין פיעלע קערפּערליכע מלאכות אָדער זאכען וואס ווערען געמאכט פון מענשען, וואס ווען מיר זאָלען זיי ניט זעהן מיט אונזערע אויגען און מען וואלט אונז דערצעהלט וועגען זיי, וואלטען מיר עס ניט געגלויבט און מיר וואלטען עס אָפּגעלייקענט, אזוי ווי, צום ביישפּיעל, די טעלעסקאָפּען און

אנדערע אינסטרומענטען און אפאראטען, וואס אסטראנאמער געברויכען און זיי ווייסען דורך זיי דעם גאנג פון די שטערען און פלאנעטען, וואו זיי געפינען זיך, ווי ווייט זיי זיינען איינע פון די אנדערע, די פונקטען וואס זיי דערגרייכען צו געוויסע צייטען און נאך פיעלע זאכען. ווען מיר זאלען די דאזיגע אסטראנאמישע אינסטרומענטען און אפאראטען ניט זעהן מיט אונזערע אויגען, וואלטען מיר ניט געגלויבט אז אזעלכע עקזיסטירען.

אדער מיר װעלען נעהמען א געגענשטאנד וואס איז נעהענטער צו אונז, א זאך וואס איינפאכע מענשען געברויכען,—א בעזמען, אן אינסטרומענט וואס מען בענוצט צו וועגען דערמיט. דאס איז א שטעקעל וואס האט ביי איין ברעג א געוויסע משא, אן אייזערנע קויל אדער א שטיינערנע. אויף דעם שטעקעל זיינען דא צייכענס, לאמיר זאגען, א פונט, צוויי פונט, דריי פונט, און אזוי ווייטער. ווען מען וויל וויסען די וואג פון א געוויסע זאך, הענגט מען די זאך אן ביים צווייטען ברעג פון בעזמען און האלטענדיג דעם בעזמען אויף א שנירעל, באלאנסירט מען איהם אזוי, אז ער זאל הענגען גלייך, ניט איין זייט אונטערגעבויגען מעהר ווי די צווייטע, און דער נומער, אויף וועלכען דער שנירעל געפינט זיך בעת דער בעזמען איז ריכטיג באלאנסירט, צייגט די ריכטיגע וואג פון דעם געגענשטאנד וואס מען וועגט. די כלי אדער דער אינסטרומענט איז אזוי געמאכט אז עס צייגט די וואג פינקטליך. מיר זעהען דאס און מיר זיינען איבערצייגט אז אזעלכעס עקזיסטירט ; ווען אבער מיר וואלטען עס ניט געזעהן, וואלטען מיר ניט געגלויבט, אז אזא זאך איז מעגליך.

עס זיינען דא נאך גאנץ געוועהנליכע זאכען, וואס מיר זעהען מיט אונזערע אויגען און ווען מיר וואלטען זיי ניט געזעהן און מען וואלט אונז נור דערצעהלט וועגען זיי, וואלטען מיר די דערצעהלער אנגענומען פאר ליגנער. און דאס איז ווייל עס פעהלען אונז ידיעות אין די געזעצען פון דער נאטור און אין די כחות פון דער שאפונג. היינט אז מיר פערשטעהען ניט און מיר בעגרייפען ניט זאכען וואס זיינען ביי אונז אלטעגליך און וואס מיר האבען פאר אונזערע אויגען, איז שוין קיין וואונדער, אז מיר זיינען צו שוואך אין אונזער שכל צו פערשטעהען דעם גאנג פון צוואנג און אויסוואהל, די זאכען וואס ווערען געטהאן נור דורך דעם בעשעפערס גזירה, ווייל ער הייסט אזוי, און זאכען וואס דער מענש קען טהאן מיט זיין אייגענעם ווילען. דאס גופא, אונזער אונוויסענהייט אין דעם, בעלאנגט, ווי מיר האבען פריהער געזאגט, צו גאט'ס משפטים, צו די גערעכטיגקייט וואס ער טהוט מיט מענשען.

דאריבער זאגט דוד המלך אין תהלים : „ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני" — גאט, איך טראכט ניט צו הויך און קוק ניט צו הויך און איך גיב זיך ניט אפ מיט גרויסע זאכען וואס זיינען פון מיר פערבארגען.

פרק י'

זאגט ווייטער דער נפש צום שכל :

דו האסט מיך געטרייסט דערמיט וואס דו האסט ארויסגעשלאגען פון מיינע געדאנקען דעם חשק צו וועלען דערגעהן דעם גאנצען סוד וועגען צוואנג און אויסוואהל מיט דיין ערקלעהרונג אז דער ענין איז צו דעליקאטנע און טיעף.

אבער ענטדעק מיר דעם סוד פון מיין זיין אויף דער וועלט און צוליעב וואס פאר א צוועק בין איך דא. דו זאלסט מיר אויך ווי ווייט מעגליך אין קורצען אויפ־קלעהרען כאטש פיעל ניט איז וועגען דעם ענין פון צוואנג און אויסוואהל. דער־געהן דאס אין גאנצען, ווייס איך, אז איך קען ניט. אבער איך וויל כאטש עטוואס וויסען, כדי איך זאל ניט זיין אזוי ווי יענער שטאדט ממונה, וועגען וועלכען מען האט מיר דערצעהלט.

אויף אן אינזעל אין אינדיען, — האב איך געהערט דערצעהלען, — האבען די איינוואהנער פון א שטאדט אפגעמאכט צווישען זיך, אז זיי זאלען יעדעם יאהר אויסקלייבען איינעם פון א פרעמדע לאנד אלס זייער אויבער־הארר און שטאדט־פארוואלטער. נאך יעדען יאהר זאל מען דעם ממונה ארויסשיקען און אן אנדער פרעמדער זאל פערנעהמען זיין פלאץ.

האט די שטאדט אויפגענומען אלס איהר ממונה א נארישען מענשען, וואס האט זיך ניט געווענדען די מיה נאכצופארשען אויף די מנהגים פון דער שטאדט, און ניט וויסענדיג, אז ער האט דארט צו דיענען בלויז איין יאהר, האט ער אנ־געזאמעלט מאגאזינען מיט שפייז, האט געבויט פאלאצען מיט פעסטונגען און אריבערגעבראכט זיין גאנצען פערמעגען מיט אלע זיינע אוצרות וואס ער האט געהאט אין דער היים אהין אין שטאדט. ווען עס איז אריבער דער יאהר, האבען איהם די שטאדטלייט ארויסגעטריבען בעירום ובחסר כל און איהם ניט געלאזט מיטנעהמען קיין זאך פון די זאכען וואס ער האט אריינגעבראכט אדער דארט ערווארבען. האט דער ארונטערגעזעצטער ממונה זיך זעהר מצער געווען און האט חרטה געהאט אויף זיין נארישע פיהרונג, וואס ער האט אזוי פיעל געארביים און זיך געסטארעט און האט דערפון גאר ניט.

דער נייער פרעמדער וואס די שטאדט האט אויפגענומען אלס איהר פער־וואלטער אדער הערשער, איז שוין געווען א קלוגער. האט ער מיט איינעם פון די שטאדטלייט געשלאסען פריינדשאפט, האט איהם טובות געטהאן און יענער האט איהם אויסגעזאגט דעם סוד, אז מעהר ווי א יאהר וועט ער דארט ניט זיין און נאכהער וועט מען איהם הייסען געהן און ניט לאזען מיטנעהמען קיין זאך. האט שוין דער צווייטער ניט געטהאן ווי דער ערשטער. דיזער האט געזאמעלט פערמעגענס און אוצרות און זיי אוועקגעפיהרט אין זיין היים־שטאדט. וואס נור ער האט געקענט פערנעהמען, האט ער פערנומען און איבערגעפיהרט צו זיך אהיים און האט זיך ניט פערלאזט אויף די שטאדטלייט, אפשר וועלען זיי מיט איהם האנדלען אנדערש ווי מיט'ן ערשטען. און די צייט וואס ער האט געהערשט אין שטאדט, איז ער געווען אי פרעהליך, אי טרויעריג. נעפרעהט האט ער זיך וואס ער זאמעלט רייכטהימער, מיט וועלכע ער וועט זיך נאכ'ן יאהר בענוצען אין זיין היים און זיך שטנדיג פארגעניגען רוהיג און זיכער. און געזארגט האט ער, וואס זיין טערמין וועט שנעל פאראיבער און ער וועט מעהר ניט קענען זאמלען. אבער אז דער יאהר איז פאראיבער, האט ער זיך ניט געזארגט וואס ער האט פערלאזט דעם פלאץ און איז פון דארט אוועק מיט שמחה און צופריע־דענהייט. זיין שמחה איז געווען א דאפעלטע, ערשטענס, וואס ער האט זיין פערמעגען ניט געבראכט אין יענער שטאדט, וואו ער האט געהערשט, און צווייטענס, וואס ער האט אריבערגעפיהרט די דארט געזאמעלטע אוצרות אין זיין שטענדיגע היים.

און ניט וויסענדיג דעם צוועק צו וואס איך עקזיסטיר אויף דער וועלט,

און ניט האבענדיג קיין ברעקעל ידיעה וועלכע זאכען איך טהו מיט מיין איינגענעם ווילען און וועלכע איך בין פון הימעל געצוואונגען צו טהאן, און ניט פערשטעהענדיג בכלל ווי אזוי איך קען בעזיצען די צוויי קאנטראסטען צוואנג און אויסוואהל, האב איך מורא, אז מיט מיר קען פאסירען אזוי ווי מיט יענעם נארישען שטאדט־פערוואלטער, וואס האט צום סוף יאהר פערלארעןביידע זאכען, אי די שטאדט־פערוואלטונג, אי דאס וואס ער האט דורך זיין טערמין געזאמעלט. און אז גאט האט מיר צוגעשיקט דיך, שכל, בעט איך, לערען מיך און צייג מיר ווי איך זאל זיך פיהרען. זאג מיר דאס וואס איך וויים ניט און ווי אזוי איך זאל מיינע פעהלערען אויסבעסערען.

ענטפערט דער שכל:

דעם משל וואס דו האסט דערצעהלט קענסטו אנמעסטען אויף דיר. דו ביזט דא אויף דער וועלט אויף אזא אופן ווי יענע שטאדט־פארוואלטער, וואס רו האסט דערצעהלט. ווייסטו שוין אז דו ביזט דא ניט מעהר ווי א גר און אז איין ניכען וועסטו מוזען געהן פון דאנען, און אז דו ווייסט עס, דארפסטו זיך פיהרען ווי דער צווייטער ממונה האט זיך געפיהרט, ניט ווי דער ערשטער, דער נאר. וועסטו אבער ניט געהן אין וועג פון דעם קלוגען, וועט דיר ניט העלפען מיינע רייד און עס וועט דיר גאר ניט ארויסקומען פון מיינע מליצות.

נפש: ווען איך זאל ניט וועלען פיהרען זיך ווי גוט איז, וואלט איך ניט געזוכט צו וויסען דאס וואס איך וויים ניט.

שכל: דו ווילסט וויסען דעם סוד ווארום דו ביזט געבראכט געווארען אויף דער וועלט, וועל איך דיר דאס ערקלעהרען. דער בעשעפער האט דיך אזוי ווי אנדערע שאפונגען בעשאפען פון גאר ניט. דער עיקר אין דיר איז רוחניות, גייסטיגעם, דאס איז די נשמה. האט דיך גאט געוואלט דערהויבען ביז דער שטופע פון זיינע געליעבטע, אויסערוועהלטע און זויבערע, וואס זיינען נאהענט צו זיין כבוד (די מלאכים), ניט פון קיינעמס טובה וועגען, נור פון דיין טובה וועגען. און דאס איז א חסר פון בעשעפער, צו וועלכען דו קענסט ניט זיין בערעכטיגט סיידען דו קומסט איבער דריי זאכען. ערשטענס, מוזט דו ארונטערנעהמען פון זיך די גראבקייט, די פראסטקייט און בענוצען דעם שכל. צווייטענס, דארפסטו ביישטעהן די נסיונות, די פראבעס וואס גאט מאכט מיט דיר אויב דו וועסט איהם דינען אדער זיין איהם דערווידער, און דריטענס, מקבל זיין זיינע שטראפען אויף דער וועלט. דאס אלעס איז כדי צו ברייגגען דיך צו דער מדרגה פון די מלאכים, וועלכע דיענען איהם און טהוען זיין רצון. זייענדיג בלויז גייסט ווי דו ביזט צוערשט געווען אין עולם הנשמות, וואלטען די דריי זאכען ניט געקענט דורכגעפיהרט ווערען. דאריבער האט דער בעשעפער מיט זיין חכמה פאר דיר בעשאפען די וועלט מיט אלעם וואס געפינט זיך אין איהר אין א גוטע ארדנונג און געהעריגע פיהרערשאפט, און אלעס איז גרייט פאר דיין געברויך.

פאר דיר גופא, פאר דיין גייסט, פאר דיין אריגינאל, האט ער צוגעגרייט א פאלאץ, געבויט פון די בעסטע יסודות, פון די הויפט עלעמענטען: פייער, וואסער, ערד און לופט. דאס איז דער גוף, וואס איז גלייך צו דער וועלט, וועלכע איז בעשאפען פון די זעלבע יסודות. אין דעם פאלאץ, אין גוף, האט ער געמאכט פינף טויערען און ביי זיי אוועקגעשטעלט פינף אנפערטרויטע וועכטער. די טויערען זיינען די אינסטרומענטען פון די חושים וואס דער מענש בעזיצט: די אויגען, אויערען, נאז, צונג און הענד. די וועכטער זייגען די חושים, וואס

דער מענטש געברויכט: דאס זעהן, הערען, שפירען א ריח, רעדען און אנטאפען אדער פיהלען זאכען דורך בעריהרען זיי מיט די הענד. מיט די פינף חושים אדער געפיהלען קענסטו דערגרייכען אלעס וואס דיר נוטציג איז אויף דער וועלט. אין דעם פאלאץ, אין גוף, הייסט עס, זיינען אויך דא בעזונדערע אפטהיילונגען פאר אויפזעהער אדער הערשער, וואס פיהרען דעם פאלאץ און האבען זייער הויפט השגחה איבער די טויערען און די וועכטער. דאס זיינען די הארץ און דער מח, וועלכע קאנטראלירען די חושים און די מעשים וואס ווערען דורך זיי געטהאן. דער גוף, וואס איז די דירה פון דער נשמה, איז בעזארגט מיט נאך נויטווענדיג־קייטען וואס האלטען איהם אויף. דער כח המושך, די ציהונגס קראפט, וואס ציהט ארונטער דאס עסען אין מאגען, דער כח המחזיק, די אויפהאלטונגס קראפט, וואס האלט איין דאס עסען אין מאגען ביז עס קאכט איבער, דער כח המעכל, די קראפט וואס קאכט איבער די דערשלונגענע עסענווארג און דער כח הדוחה, די קראפט וואס שפארט ארויס די פסולת, דעם אפפאל, בעת די עסענצען פערבלייבען אין קערפער און גיבען איהם חיונה און כח. און אלעס וואס דער קערפער פערמאגט, די גדערים, די אדערען, די נערוועז, אזוי גוט ווי די הענד, די פיס און אלע גליעדער, זיינען אזוי ווי דיענער, אזוי ווי קנעכט און העלפען אויפהאלטען דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ, וואס איז פערבונדען מיט זיין בעזיצער — מיט דער נשמה דורך די פליסענדע בלוט, די נאטירליכע היטץ און די לעבהאפט אדער לעבענס־קראפט.

און דער בעשעפער האט דיך, דיין אריגינאל, די נשמה, הייסט עס, צוגע־קניפט צום קערפער קונציג און קלוג, כדי איהר ביידע צוזאמען זאלען קענען דורכפיהרען די דריי זאכען, וואס איך האב דערמאהנט. און נאט האט פאר אייך בעשטימט צוויי ראטהגעבער און צוויי שרייבער און גענוג בעדיענער צו בע־דיענען אייך דא אויף דער וועלט. די צוויי ראטהגעבער זיינען דער שכל וואס לערנט דעם מענשען צו טהאן גאט'ס רצון, און די תאוה, די ליידענשאפט און לוסט צו זאכען, מיט וועלכע מען דערצערנט דעם בעשעפער. די צוויי שרייבער זיינען איינער וואס פערשרייבט די גוטע מעשים, סאי מען טהוט זיי פערבארגענערהייד, סאי עפענטליך, און דער צווייטער פערשרייבט די שלעכטע מעשים וואס קומען פון די ראטהגעבונג פון צווייטען בעל עצה — די תאוה.

און די שמשים, די בעדיענער, זיינען די גייסטיגע געפיהלען אדער נייגונ־גען, די אינסטינקטען וואס דער מענש בעזיצט, ווי: שמחה, דאגה, לוסטיגקייט, טרויער, געדענקונגס קראפט, פערגעסונג, קלוגשאפט, נארישקייט, דרייסטקייט, פיינהייט, פרייגעביגקייט אדער מילדקייט, קארגשאפט, גערעכטיגקייט, בייז־ווילינקייט, חרפה, עזות, האפנונג, מורא, ליעבשאפט, פיינדשאפט, גאוה, נידער־געפאלענקייט, און נאך אזעלכע מדות, וואס דו, גאנצער מענש בענוצסט אין דיינע פערבארגענע געדאנקען.

און דער בורא יתברך האט אנגעזאגט די וועכטער און די אויפזעהער און די קנעכט און די ראטהגעבער און די משרתים, דאס הייסט, אלע גליעדער פון מענשען און אלע זיינע אינסטינקטען, אז זיי זאלען דיך, דער נשמה פאלגען ביז א געוויסע צייט — ביז'ן טויט. עס זיינען אבער דא איינינע זאכען, וואס דער מענש האט בעקומען בעת דער גוף האט זיך בעהעפט מיט דער נשמה, און דיזע שטעהען ניט אונטער די קאנטראל פון דער נשמה, ווייל זיי זיינען מוכרחים, געצוואונגענע. אט אזוי דארפען זיי זיין און ניט אנדערש. למשל, דער כח המושך,

דער כח הדמוה און די אנדערע צוויי כחות, וואס זיינען פריהער אויסגערעכנט געוואָרען, און חכמה און גארישקייט, וואס קומען לכתחילה דורך דער גזירה פון בעשעפער. דער מענש ווערט בעשאפען מיט די דערמאָהנטע כחות און מיט די בע־שטימונג אויב ער זאָל זיין א קלוגער אָדער א נאר, און די נשמה קען דאס ניט דיקטירען.

און דער בעשעפער האט דיר, נשמה, געגעבען רשות צו בענוצען זיך מיט אלע וועכטער, אויפזעהער און משרתים, כדי אויפצוהאלטען דעם גוף אויף דער וועלט. אָבער דאס קענסטו טהאָן בלויז אויף געוויסע אופנים. דו קענסט נור בענוצען די גליעדער אויף זאכען וואס זיינען לויט די פערזאגען פון דער תורה, הן מצוות וואס מען פערשטעהט מיט'ן שכל, יהן אזעלכע וואס מען פערשטעהט ניט מיט'ן שכל און הן מותרות, אזעלכע זאכען וואס מען מעג טהאָן, אָבער קיין פערזאג אז מען זאָל דאס טהאָן, איז דאס ניט.

און בעת גאָט האט דיך בעשאפען, האט ער דיר געזאגט:

דו זאָלסט זיך ניט איינריידען, אז אלעס וואס איך האב איבערגעגעבען אין דיין רשות און דיך געמאכט פאר'ן מושל אז דו זאָלסט זיך קענען בענוצען מיט דעם, קענסטו מיט דעם טהאָן אלעס וואס דו ווילסט. דו זאָלסט וויסען, אז פון דיין בענוצען זיך מיט די גליעדער פון גוף וועט דיר, נשמה, גאר ניט צוקומען, און עס וועט דיר גאר ניט אפקומען, אויב דו וועסט זיך מיט זיי ניט בענוצען. דאס וועט דיר ניט ברייננען ניט קיין פארגעניגען און ניט קיין צער. דו קענסט נור דערמיט פערשאפען פארגעניגען אָדער צער דעם גוף. אָבער וואס אנבעלאנגט דיך זעלבסט, קענסטו נור געניסען הנאה אָדער פיין אויף יענער וועלט. די אלע תענוגים פון דער וועלט זיינען ניט פאר דיר, נור פאר'ן קערפער. דו מיט'ן קערפער זייט איהר אזוי ווי די שליא, די געבער־מוטער, די הייטעל אין וועלכע דאס קינד ליגט ביי דער מוטער אין בויך אָדער אזוי ווי די שאָלאכץ פון אן איי, אין וועלכע עס ליגט די היהנדעלע אָדער די פויגעלע. דו ליגסט אין קערפער, אָבער איהר זייט גאר צוויי בעזונדערע זאכען.

אָט דאס זאָגט דיר גאָט אז און ער ערקלעהרט דיר ווייטער:

אויב דו וועסט פערשטענדיג זיין און וויסען און פערשטעהען דעם צוועק פון מיין ברייננען דיך אויף דער וועלט און די גוטעס וואס איך מיין דיר צו טהאָן, און דו וועסט מיך דיענען און זיך דערווייטערען פון זיין מיר דערווידער אין אלע זאכען וואס ליגט אין דיין רשות, וועל איך דיך, נשמה, דערהויבען צו דער גדולה פון מיינע אויסערוועהלטע און מיינע געליעבטע און איך וועל דיך דערנעהענטערען צו מיין בארעמהערציגקייט און וועל דיך בעקליידען מיט'ן פראכט פון מיין כבוד. וועסטו מיר אָבער זיין דערווידער, וועל איך דיך שטראָ־פען מיט א גרויסע שטראָף און וועל דיך פייניגען מיט דויערהאפטע פייניגונג.

און אויב דו וועסט אומוויסענד זיין און וועסט פערנאכלעסיגען צו דיענען מיך לויט ווי דו ביזט פערפליכטעט צוליעב דעם וואס דו וועסט זיין אפגעגעבען מיט קערפערליכע ענינים און טהאטען, האב איך דיר בעשטימט א טרייען בעל יועץ, א ראטהגעבער, איז ווען דו וועסט זיך צו איהם ווענדען, וועט ער דיך לער־נען, און אויב דו וועסט איהם אפילו ניט פרעגען, וועט ער דיר אליין אויפמערק־זאם מאכען אויף געוויסע זאכען. דער בעל יועץ איז דער שכל. בעראטה זיך מיט איהם, און ער וועט דיר שטענדיג געבען די ריכטיגע עצה אין אלע אנגעלעגענ־הייטען. אז דו וועסט אזוי טהאָן, וועלען דיינע שלעכטע מדות ווערען גוטע. דיזעלבע מדות, וואס מען קען געברויכען צו שלעכטעו, וועסטו געברויכען צו

גוטען און וועסט פאר זיי קריגען שכר. עס וועט מיט דיר פאסירען אזוי ווי עס פאסירט אַפט מיט אַ חולה, וואָס אַ גוטער און געניטער רופא גיט איהם שעדליכע מעדיצין אָדער אפילו סם המות און דאָס העלפט איהם.

אויב דו וועסט דערויף בעשטעהן און אנשטרענגען דיין שכל און פאָלגען זיינע עצות, וועלען מותרות צוגעשריבען ווערען צום כלל פון מצוות אָדער מעשים טובים. עסען אָדער שלאָפען, למשל, איז אַ זאַך וואָס איז מותר, מען מעג דאָס, אָבער קיין מצוה איז דאָס ניט; ווען אָבער דו וועסט זיך פיהרען נאָך די עצות פון דיין פערשטאַנד און דו וועסט אַלעס אין זינען האָבען לשם שמים, פון גאָט'ס וועגען, וועט דיין עסען, שלאָפען וכדומה אויך גערעכענט ווערען פאַר מצוות, און אַלעס וואָס דיינע בעדיענער, דיינע קערפערליכע גליעדער וועלען טהאָן, אָדער גייסטיגע געפיהלען וועלען געניסען, וועט דיר אַלץ זיין אַ הילף צו דיענען גאָט.

אויב אָבער דו וועסט ניט פאָלגען דעם שכל און דו וועסט געהן נאָך די עצות פון דיין צווייטען ראטהגעבער — די תאוה, דער לוסט צו קערפערליכע תענוגים, וועלען, פאַרקעהרט, דיינע גוטע מדות ווערען שלעכטע. די מדות וואָס מען קען אויסנוצען צו גוטען, וועסטו אויסנוצען צו שלעכטען. אין אַזאַ פאַל וועט מיט דיר זיין אַזוי ווי מיט אַ נאַרישען, אונפּראַקטישען רופא, וואָס טויטעט אָפט מענשען מיט גוטע רפואות וואָס העלפען, ווען מען געברויכט זיי ווי געהעריג איז. אויף אַזאַ אופן וועלען די מותרות דיר צוגערעכענט ווערען צו די מעשים רעים, צו די עברות און אַלע דיינע העלפער און משרתים, אַלע דיינע גליעדער און גייסטיגע געפיהלען וועלען דיר העלפען בעפרידיגען דיינע תאוות צו זייער צופרידענהייט. די געוואָהנהייט וועט שוין ביי דיר ווערען אַ טבע און דו וועסט זיין געצוואונגען צו שלעכטעס.

און דאָס אַלעס איז פון דעסטוועגען אַ גערעכטיגקייט פון דיין בעשעפער. דאָס וואָס די געוואָהנהייט צווינגט דיר צו טהאָן שלעכטעס, הייסט עס ניט, אַז דו ביזט דערצו געצוואונגען פון הימעל, און דו קענסט זיך ניט רעכטפערטי־ גען דערמיט, ווארום לכתחילה איז דאָך געווען די ברירה ביי דיר צו פאָלגען דיין שכל אָדער די נייגונג צו תאוות. דער עיקר ווענדט זיך אָן דער כונה. דו קענסט אַמאָל טהאָן אַ זאַך, וואָס זעהט אויס גוט, אָבער מיט אַ שלעכטע כונה, מיט אַ שלעכטען אבזיכט, און פאַרקעהרט.

ביי גאָט ב"ה איז אַלץ איינס, צי דו טהוסט אַ זאַך אין די עפענטליכקייט אָדער פערבאָרגען בלויז אין דיין מחשבה, און ער וועט דיר בעצאָהלען לויט ער זעהט דיינע טהאַטען בפועל אָדער בלויז אין געדאַנקען.

אַ ריכטער משפט מענשען לויט ווי עס ווערט בעשטעטיגט פון עדות אָדער ווי ער, דער ריכטער אַליין, זעהט אָדער פיהלט די שולד אָדער אומשולד פון דעם נע'משפט'ן. ווען דער ריכטער זאָל וויסען די מחשבה פון דעם נע'משפט'ן, וואָלט ער אַרויסגעגעבען דעם אורטהייל לויט דער מחשבה, אפילו אָהן עדות און אָהן קענען איבערצייגען די זאַך. דער בעשעפער אָבער ווייס וואָס עס טהוט זיך ביים מענשען אין האַרצען און ער משפט לויט ווי ער ווייס, אַזוי ווי דער פסוק זאָגט: „הנסתרות לה' אלהינו" — פערבאָרגענע זאַכען ווייס נור גאָט, און זיין משפט, ווען אפילו עס זעהט אויס אין מענשען'ס אויגען אומגערעכט, איז פאַרט גערעכט.

און ווען דו זינדיגסט מיט איינעם פון דיינע משרתים, מיט איינעם פון דיינע גליעדער אָדער מיט מעהרערע גליעדער און דער בעשעפער וויל דיר מאַכען

אויפמערקזאם דערויף, הייסט ער יענעם גליער אדער גליעדער קראנק ווערען און אויפהערען צו בעדיענען דיך ביז א געוויסע צייט. זעהסטו זיך ארום און טהוסט תשובה, ווערט דער גליער אדער די גליעדער געהיילט, אזוי ווי דער פסוק זאגט: „אוילים מדרך פשעם, כל אכל תתעב נפשם, ויזעקו אל ה' ישלח דברו וירפאם". — די פערנארישטע פון זייערע זינד, וואס קענען ניט עסען און ליידען יסורי הגוף, ווען זיי שרייען צו גאט, גיט ער זיין בעפעהל און היילט זיי.

און דו, נשמה, ביזט דא אויף דער וועלט אויף א פראבע פאר א געוויסע צייט, און ענדיגט זיך די צייט, הייסט דער בעשעפער די אלע טויערען, וועכטער, קנעכט און משרתים פון דעם אזוי־גערופענעם פאלאץ — דעם גוף, אוועקצוגעהן פון דיר און די פערבינדונגען צווישען דיר און דיין גוף זיינען אויס. דו קומסט צוריק צו דיין פריהערדיגען פלאץ און דיין גוף פערבלייבט אונבעוועגליך און אהן וועלכע עס איז געפיהלען. ער, דער קערפער, קעהרט זיך אויך צוריק אום צו זיין ערשטע שטופע — צו דער ערד, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין קהלת: "וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל אלהים" — די ערד קעהרט זיך אום צוריק צו דער ערד אזוי ווי געוועזן און דער גייסט, די נשמה, קעהרט זיך אום צו גאט.

אט דאס איז א ריכטיגע ערקלעהרונג וואס דו, נפש, דארפסט וויסען און איצט איז דיר שוין אלעס קלאהר.

פרק יא'

זאגט וויטער דער נפש:

איך האב פערשטאנען אלעס וואס דו האסט געזאגט און אריינגענומען אין זינען אלעס וואס דו האסט דערמאהנט. בעט איך דיר איצט דו זאלסט מיר קלאהר מאכען ווען און וואו זיינען די צייט און דער פלאץ צו בענוצען די גוטע און שלעכטע מדות מיינע. איך וויל וויסען ווי אזוי אנצוגעהן מיט די מדות אויף אזא אופן, אז מען זאל מיך אויף יענער וועלט לויבען און צוגעבען אז איך האב גוט געהאנדעלט.

ענטפערט דער שכל:

מדות אדער אינסטינקטען האסטו אין זיך א סך, אבער איך וועל דערמאהנען בלויז א טייל פון זיי אין קורצען.

לאמיר נעהמען די צוויי אינסטינקטען שמחה און טרויער, וואס זיינען קאנטראסטען איינע פון די אנדערע, און אויף וואס פאר אן אופן זיי דארפען געברויכט ווערען.

פרייד דארפסטו געברויכען אין א פאל ווען דו ביזט זיכער מיט אן הנאה קימת, מיט א בעשטענדיגע הנאה, מיט אן אויפהערליכען געווס, וואס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט קיין טרויער און קיין בייז. דאס איז ווען דו טהוסט א מצוה, ביזטו זיכער, אז דו וועסט דערפאר געניסען תענוגי עולם הבא, וואס הערט קיינמאל ניט אויף און קיינע בייזעס ווערט אין דעם ניט אריינגעמישט. אז עס מאכט זיך דיר אזא שמחה, בעפריי אלע דיינע פריידענס געפיהלען און

זאָל דיין שמחה זיין א פאָלשטענדיגע. טרויער דאַרפסטו געברויכען, ווען עס וועט דיר אנטקעגען קומען א בעשטענדיגער צער, וואָס מען קען ניט אָפּלייגען אָדער אויסמיידען. דאָס הייסט, ווען עס קומט דיר צום האנד צו טהאָן אן עבירה אָרער ווען דו האָסט שוין אָפּגעטהאָן אן עבירה. אין אזא פאַל בעפריי אַלע דיינע טרויער געפיהלען און טרויער וואָס מעהר, וועט עס דיך אָפּהאַלטען פון טהאָן די זינד אָדער תשובה טהאָן, אויב די זינד איז שוין אָפּגעטהאָן געוואָרען.

דו האָסט ווידער אין זיך נאָך צוויי אינסטינקטען — מורא און האָפנונג. דאַרפסטו געברויכען דעם געפיהל אָדער אינסטינקט פון מורא, ווען דו האָסט חשק צו טהאָן זאכען, וואָס וועלען דיר סוף כל סוף ברייינגען צער און ליידען, וועלכע דו האָסט קיין מאכט אויסצומיידען. דאָס הייסט, ווען דו האָסט לוסט צו זינדיגען, וועט די מורא פאר שטראָף דיך אָפּהאַלטען. האָפען ווידער דאַרפסטו, אז פאר גוטע מעשים וועסטו בעלוינט ווערען מיט גוטעס און עס וועט ניט זיין קיין זאך וואָס זאָל שטערען אין דעם. אז דו וועסט אזוי האָפען, וועסטו אָנווענדען אַלע מעגליכקייטען צו טהאָן גאָט'ס רצון.

איצט לאָמיר נעהמען די מדות פון גבורה און מורך, דרייסטקייט און פייגהייט. ווען א מענש בעגעגענט גאָט'ס שונאים, געגנער פון אמונה, דאַרף ער זיין דרייסט און קעמפּפען געגען זיי מיט אַלע מעגליכקייטען און ליידען כל־ערלייי נגישות און צער און ביישטעהן ביי אַלע נסיונות פאר דעם נאָמען פון גאָט און זיינע דיענער, אזוי ווי דוד המלך זאָגט אין תהלים מ"ד: "כי עליך הורגנו כל היום" — פאר דיר, גאָט, ווערען מיר געהרגעט און מיר זיינען גערעכענט ווי שעפּסען וואָס שטעהען צו דער שחיטה. פייגהייט אָדער ווייכקייט דאַרפסטו נעברויכען, ווען פרומע לייט שטראָפען דיר און ציינען דיר אויף דיינע פעהלערן. מיט דיעזע זאָלסטו ניט שטרייטען און זיך גלייך אונטערגעבען, ווייל דאָס וועט פאר דיר זיין א טובה.

בשת און עזות, שעהמעוודיגקייט און אומפערשעמטהייט, זיינען אויך צוויי אינסטינקטען וואָס דו בעזיצסט. דאָס ערשטע דאַרפסטו געברויכען אַלס מיטעל ניט צו טהאָן דערוויעדער דעם וואָס טהוט דיר גוטעס, בעת דו ביזט אין זיינע הענד און ער קען מיט דיר טהאָן וואָס ער וויל. און ווען ער שטראָפט דיך מיט גוטען אָדער מיט בייזען; מיט מילדע שטראָף רייד פון מענשען, אָדער ווען אפילו ער שטראָפט דיך מיט עינויי הגוף, מיט יסורים; אָדער ווען דו לערנסט די שטראָף רייד פון די נביאים און דו פיהלסט ביי זיך, אז דו פיהרסט זיך ניט אזוי ווי זיי הייסען, דאַרפסטו זיך שעהמען פאר זיך אליין, אזוי ווי יחזקאל זאָגט: "הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם" — זאָג די אידען ווי דער לעצטער בית המקדש וועט אויסזעהן און זיי וועלען זיך שעהמען פאר זייערע זינד וואָס ברייינגען דערצו, וואָס דער בית המקדש ווערט נאָך ניט נעבויט. אָדער ווי עזרא האָט געזאָגט: "בושתי ונכלמתי, כי אשמתנו רבו למעלה ראש" — גאָט, איך שעהם זיך וואָס אונזערע זינד זיינען פיעל, איבער'ן קאָפּ. די מדה פון עזות, פון ניט שעהמען זיך און זיין א חצוף, דאַרפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט זיך מיט רשעים, מיט זינדיגע מענשען און געגנער פון אמת. אנטקעגען דיעזע זאָלסטו זיין אן עזות פנים און זיי אָנצייגען אז זיי געהען אין א קרומען וועג און אָפּוועגדען זיי פון מאוס'ע טהאטען, און שטראָפען גרויסע און קליינע, אזוי ווי ישעיה הנביא האָט געזאָגט: "שמתי פני כחלמיש" — איך

האָב געמאַכט מיין פּנים ווי א פעלז, איך בין, הייסט עס, ניט שעהמעוודיג גע־ווען צו שטראָפען די אידען.

אזוי איז אויך מיט כעס און רצון, צאָרן און גוטמוטהיגקייט. כעס דאַרפסטו געברויכען אנטקעגען די וואָס ווענדען זיך אָפּ פון אמת און גערעכטיגקייט, און ווען דו זעהסט אז פאַלשקייט שטייגט איבער די וואַרהייט. גוטמוטהיגט דאַרפסטו זיין, ווען דו זעהסט אז מענשען טהוען אלעם ווי געהעריג איז און זיי געהען אין וועג פון אמת און יושר.

דאָס זעלבע איז אויך מיט מדות פון רחמים און אכזריות, רחמנות און גרויזאַמקייט. רחמנות, באַרמהערציגקייט דאַרפסטו געברויכען אויף אָרימע לייט, אויף קראַנקע, אויף די וואָס האָבען קיין שום הנאה פון דער וועלט, אויף די אונגליקליכע, וואָס ווייסען ניט וואָס פאַר זיי איז גוט, אויף די וואָס ווייסען סתם ניט ווי אזוי צו פיהרען זיך, אויף געפאַנגענע אין די הענד פון פיינד, אויף רייכע וואָס ווערען פעראָרימט, אויף די וואָס האָבען חרטה אויף זייערע זינד און דער געוויסען פּלאָגט זיי און זיי וויינען און בעדויערען זייער פערגאַנגענהייט אויס מורא פאַר גאָטס ש׳טראָף. גרויזאַם דאַרפסטו זיין, אומבאַרמהערציג, ווען עס האַנדעלט זיך צו בעשטראָפען רשעים און נוקם זיין זיך אָן שלעכטע מענשען וואָס פערדאַרבען די וועלט, אזוי ווי די תורה זאָגט ביי א רוצח, ביי א מערדער: ״לא תחום עינך עליו״ — דו זאָלסט אויף איהם קיין רחמנות האָבען.

מיט די מדות פון גאוה און ענוה, גרויס האַלטען זיך ביי זיך און זיין ערנידריגט, איז אויך אזוי. דאָס ערשטע דאַרפסטו געברויכען ווען דו בעגעגענסט זיך מיט אפּיקורסים וואָס לייקענען אין גאָט און ווענדען זיך אָפּ פון איהם. געגען דיעזע זאָלסטו צייגען גאוה, זיך האַלטען העכער און ווירדיגער פון זיי, ווארום אויב דו וועסט זיך געגען זיי ערנידריגען, וועט עס אויסזעהן, אז דו ביזט מסכים צו זייערע מיינונגען און דו האַלטסט מיט זיי. האַריבער נוץ אויס די מדה פון גאוה פון זיין שטאָלץ ביי זיך צו צייגען די דאָזיגע לייט, אז דיינע מיינונגען זיינען א קאָנטראַסט פון זייערע און דו ווילסט ניט וויסען פון זייערע לעהרען און מע־טהאָדען, אזוי ווי דו ווייסט פון מרדכי און המן. מרדכי האָט ארויסגעוויזען זיין שטאָלץ געגען המן און ניט געוואָלט בוקען זיך צו איהם, כאָטש ער האָט דערמיט ריזיקירט זיין לעבען. ענוה אָבער דאַרפסטו בענוצען, ווען דו בעגעגענסט א פרומען מענשען, אן אויפריכטיגען, א גאָטספאַרכטיגען, א לערנער און א גאָט׳ס דיענער. געגען אזעלכען דאַרפסטו זיין ניעדערגעפאַלען און זיך גרינג שעצען געגען איהם. דו דאַרפסט אויך געברויכען די מדה פון ענוה געגען אזעלכען וואָס האָט דיר א טובה געטהאָן און דו ביזט איהם מחויב אָפּצאָהלען דערפאַר. געגען גאָט, וואָס זיינע טובות צו דיר זיינען אזוי פיעל און אזוי גרויס, אז דו ביזט גאָרניט אימשטאַנד אָפּצוצאָהלען איהם פאַר זיי, דאַרפסטו געווים זיין אן עניו, א געפאַלענער ביי זיך. און אזוי אויך ווען גאָט שטראָפט דיך, דאַרפסטו אויך זיין געפאַלען ביי זיך און אנערקענען אז זיין משפּט איז א גערעכטער, אזוי ווי עס ווערט געזאָגט אין דער תוכחה פון בחוקתי: ״או אז יכנע לבבם הערל״ — דאַמאָלס, ווען די אידען וועלען געשטראָפט ווערען, וועלען זייערע פערשטאָפּטע הערצער אונטערטהעניג ווערען צו גאָט.

אזוי איז אויך מיט אהבה און שנאה, ליעבשאַפט און פיינדשאַפט. ליעב

האבען דארפסטו די יעניגע וואס דיענען גאט גלייך מיט דיר און די וואס בע־וועגען דיר צו גאט'ס דיענסט, וואס וועט דיך ברייגנען צו פרייד און פערגעניגען לעולם הבא, און פיינט האבען דארפסטו די וואס זיינען עובר אויף גאט'ס רצון און זיינען נעגנער פון אמת און ווילען דיך בעוועגען צו אזעלכע מעשים, וואס דערצערנען דיין בעשעפער, אזוי ווי עס ווערט געזאגט אין משלי: "עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם" — די וואס פערלאזען די תורה, לויבען און ריהמען דעם רשע און צייגען צו איהם ליעבשאפט, וועהרענד די צדיקים וואס היטען די תורה, רייצען זיך מיט די רשעים און האבען זיי פיינט.

נדיבות און כילות, פרייגיביגקייט און קארגשאפט — דיעזע צוויי מדות דארף מען אויך וויסען ווען צו בענוצען. פרייגעביג אדער מילד דארפסטו זיין אין העלפען גוטע און פרומע לייט מיט געלד, מיט אן עצה און מיט וויסען און קענטנים, וואס דו בעזיצסט מעהר פון זיי. דו דארפסט אבער זעהן אז דיין פריי־געבינקייט זאל זיין אין פלאץ צו די יעניגע וואס זיינען דאס ווערטה, אזוי ווי שלמה המלך זאגט אין משלי: "אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות" — דו זאלסט ניט פערמיידען קיינע גוטעס פון דעם וואס דאס געהער צו איהם, אויב נור דו ביזט אימשטאנד, אויב דו האסט די מאכט דאס צו טהאן. נאך א פסוק אין משלי זאגט: „יפוצו מעינותיך חוצה" — דיינע קוואלען זאלען פערשפרייט ווערען אויסערליך. דאס מיינט צו זאגען, אז דו זאלסט זיין פרייגעביג מיט דיין תורה און חכמה און עס ארויסגעבען צו לייטען אין געהעריגע פעלע. קארג דארפסטו זיין נעגען אכזרים, נעגען טיראנען און פערנארישטע מענשען, וואס קענען ניט זיך אליין, ווילען ניט וויסען ווי שפל זיי זיינען און אנערקענען דע־ריבער ניט די טובות וואס מען טהוט זיי. אזוי עס ווערט געזאגט אין משלי: "יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו" — דער וואס זאגט אן אפשפאטער מוסר, האט דערפון חרפות, און דער וואס שטראפט א רשע, מאכט זיך א מום, א פעהלער. דעריבער דארף מען זיין קארג מיט לערנען תורה און חכמה די יע־ניגע וואס ווילען דאס ניט און לאכען אפ דערפון. מיט טהאן א געלד טובה אדער אן אנדער מאטעריעלע טובה צו אזעלכע, וואס ווילען דאס ניט אנערקענען, דארף מען אויך קארג זיין, אזוי ווי די גמרא זאגט: "כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקולים" — דער וואס טהוט א טובה צו אזעלכען וואס אנער־קענט דאס ניט איז אזוי ווי ער ווארפט א שטיין צו דער עבודה זרה מרקולים. די־דיענסט פון דעם אפגאט מרקולים איז געווען, וואס מען פלעגט אויף איהם ווארפען שטיינער. קען דאך איינער מיינען, אז ווארפען שטיינער איז דאך בכלל א בזיון, טהוט ער א גוטע זאך וואס ער איז מבזה דעם אפגאט; אין אמת'ען איז אבער ניט אזוי. וויבאלד אז דאס איז די צערעמאניע פון זיין דיענסט, הייסט עס גאר אן עברה. אזוי איז ווען מען טהוט א טובה אזעלכען וואס אנערקענט עס ניט.

אזוי איז אויך מיט די מדות פון פוילקייט און פלייסיגקייט. פויל דארף מען זיין אין דורכפיהרען טהיערישע תאוות, קערפערליכע תענוגים, וואס זיינען ניט דויערהאפט און ברייגנען סוף כל סוף דעם מענשען חרפה אויף דער וועלט און שטראף אויף יענער וועלט, און פלייסיג דארף מען זיין אין זוכען צו גענים־גייסטיגע הנאות און אין טהאן מעשים מיט דער כונה צו ערפילען דעם רצון פון גאט, ב"ה, אזוי ווי דוד המלך זאגט אין תהלים: "חשתי ולא התמהמתי לשמור

מצותיך" — איך האָב מיר געאײלט און ניט געװען לאַנגזאַם צו היטען דײנע פּערזאָנען.

און אַלעס װאָס איך האָב דערמאָהנט אין דיזען שער איז גענוג פאַר דעם װאָס קלײבט זיך אױס דעם ריכטיגען װעג און זוכט דעם רײנעם אמת און האָט לוסט צו דער חכמה פון דער תורה לשמה, מיט א רײנעם געװיסען. און גאָט זאָל אונז מיט זײנע גענאַדען העלפען צו דינען איהם. אמן.

סוף פון שער עבודת האלהים